

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

NEDBALOSTNÍ ZAVINĚNÍ V TRESTNÍM PRÁVU

Hana Bauerová

Plzeň, 2013

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

NEDBALOSTNÍ ZAVINĚNÍ V TRESTNÍM PRÁVU

Hana Bauerová

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. Simona Stočesová, Ph.D., LL.M.,

katedra trestního práva,

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vytvořila zcela samostatně s využitím literatury a zdrojů informací vyjmenovaných v níže uvedeném seznamu.

V Plzni dne 28. března 2013

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce paní JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., LL.M., a to za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a připomínky, kterými přispěla k jejímu vypracování.

Obsah

1. Úvod	1
2. Zavinění a jeho pojmové vymezení	2
2.1. Rozlišení pojmů zavinění a vina	3
2.2. Složky zavinění	5
2.3. Obsah zavinění	9
2.3.1. Skutečnosti, na něž se zavinění nemusí vztahovat	10
2.3.2. Konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění	12
2.4. Dokazování zavinění	14
2.5. Omyl v trestním právu	15
2.5.1. Skutkový omyl	15
2.5.2. Skutkový omyl pozitivní	17
2.5.3. Zvláštní případy skutkového omylu	18
2.5.4. Právní omyl	20
2.6. Úmyslné zavinění	21
2.6.1. Přímý úmysl	23
2.6.2. Nepřímý úmysl	23
3. Nedbalost a jeho forma zavinění v trestním právu	26
3.1. Vymezení pojmu nedbalosti	27
3.1.1. Míra opatrnosti	28
3.2. Jednotlivé formy nedbalostního zavinění podle platné právní úpravy v ČR...	30
3.2.1. Nedbalost vědomá	31
3.2.2. Nedbalost nevědomá	42
3.2.3. Nedbalost hrubá	43
3.3. Srovnání s vybranou zahraniční úpravou	44
3.3.1. Intention	47
3.3.2. Recklessness	49
3.3.3. Knowledge	51
3.3.4. Negligent	52
4. Závěr	54
Resumé	56
Seznam použitých zdrojů	57

1. Úvod

Tato diplomová práce se zabývá jedním z nejdůležitějších institutů trestního práva, kterým zavinění bezpochyby je, podrobněji pak především jednou z jeho forem a to zavinění nedbalostním.

Na začátku práce bych ráda rozebrala subjektivní stránku skutkové podstaty trestného činu, její fakultativní znaky a zejména pak její jediný obligatorní znak, kterým je zavinění. Do první části věnované tedy především zaviněním je nutno zařadit také další pojmy, které s ním souvisí, odlišit ho od pojmu vina a uvést, co je jeho obsahem a na co se naopak zavinění nemusí vztahovat. Dále by bylo vhodné rozebrat problematiku dokazování zavinění a zejména problematiku omylu, který bývá někdy označován jako zavinění „na ruby“. Na závěr první části chci zařadit několik informací o úmyslném zavinění z důvodu usnadnění jeho porovnání s hlavním tématem této práce, kterým je nedbalostní zavinění, a kterému bude věnována následující část práce.

Cílem této práce je zpracovat téma zavinění a především jeho nedbalostní formy tak, jak ho uvádí platná právní úprava v České republice. Rozebrat jednotlivé formy nedbalostního zavinění, včetně hrubé nedbalosti jako poměrně nového institutu v našem právním řádu, který představuje vyšší stupeň zavinění u jeho vědomé i nevědomé formy. Nedbalostní zavinění jsem si zvolila jako téma své diplomové práce především z toho důvodu, že k němu přistupuje množství okolních vlivů, které jej činí zajímavějším z hlediska práce soudů a k jeho posouzení je nutno využít některých institutů, které zákon nedefinuje a je třeba je zkoumat z hlediska právní nauky a teorie. Vědomá nedbalost považuji za zvláště zajímavou, především proto, že mezi ní a nepřímým úmyslem vede tenká hranice, která vlastně odděluje obecně úmysl od nedbalosti. Proto bych ráda na tomto místě uvedla také příklady z české judikatury.

Po rozebrání nedbalostního zavinění podle našeho právního řádu přistoupím k jeho komparaci s úpravou ve Spojeném Království velké Británie a Severního Irsku, kterou jsem si vybrala pro její velkou odlišnost vycházející především z rozdílného právního základu obou úprav.

2. Zavinění a jeho pojmové vymezení

Zavinění je jedním z významných institutů trestního práva, který se snaží postihnout celá řada definic. Jako příklad lze uvést například tuto: „*Zavinění je vnitřní (psychický) vztah pachatele k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin.*“¹ Takové skutečnosti mohou existovat bez přičinění pachatele nebo můžou být přímo pachatelem vytvořeny.

V českém trestním právu je jednou ze základních zásad *zásada odpovědnosti za zavinění*. Jedná se o subjektivní odpovědnost, která se vyžaduje vždy. Objektivní odpovědnost za zavinění naše trestní právo nezná. Psychický život člověka tvoří celá řada duševních procesů, z hlediska trestní odpovědnosti jsou však relevantní pouze ty složky lidské psychiky, které vypovídají o vztahu pachatele ke spáchanému trestnému činu. Zkoumání odpovědnosti za zavinění je právě tak složitý proces, jako je složitá sama lidská psychika.

Zavinění je jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu. Subjektivní stránka charakterizuje trestný čin z hlediska vnitřního, tedy z hlediska psychiky pachatele tohoto činu. Znaky, které charakterizují subjektivní stránku trestného činu, dělíme podobně jako znaky ostatních prvků trestného činu na obligatorní a fakultativní. Jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu je zavinění, jak lze usuzovat z ustanovení §13 odst. 2 TrZ., které stanoví, že „*k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*“² Mezi fakultativní znaky pak řadíme motiv, pohnutku, cíl nebo záměr pachatele. Jedná se o znaky fakultativní, nejsou tedy povinně součástí skutkové podstaty. Povinnými se stávají až v případě, že je konkrétní skutková podstata předepisuje, jako je tomu například v ustanovení §140 odst. 3 písm. j).

Motiv je jakási „motor“ určitého chování. Příčina, důvod k tomu, aby člověk jednal právě tak, jak jedná či prostě jen důvod k tomu, aby vůbec jednal. Z psychologického hlediska je v naší literatuře u motivu pět částí:

- 1) vnější popud – vnější situace, ke které se motiv váže
- 2) stupeň citlivosti

¹ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 220

² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dostupný na:

<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/>

- 3) vybavení vnitřního hnutí – přání, touhy, žádosti
- 4) cíl motivu – představa uspokojení
- 5) prostředky k uskutečnění cíle.

Samotný motiv však k pochopení jednání pachatele nestačí, protože mezi motivem a jednáním není jednoznačný vztah, protože motiv není vždy možné dovozovat z povahy provedeného skutku. Na druhé straně trestné činy spáchané bez motivace neexistují. Činy, u kterých se tak zdá, jsou činy s nejasnou či neznámou motivací.

V psychologické literatuře je někdy rozlišován motiv a pohnutka, takové rozlišení však není z hlediska trestního práva důležité.³ Je-li motiv již uveden jako znak skutkové podstaty, je důležité při jeho zohledňování mít na mysli zákaz dvojího přičítání téže skutečnosti ve smyslu §39 odst. 4 TrZ.⁴, kde je uvedeno, že: „*povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.*“⁵

Cílem se rozumí to, co je trestněprávně relevantní, co chtěl pachatel svým jednáním vyvolat. Někdy je cíl výslovně uveden ve skutkové podstatě některého trestného činu, v takovém případě je pak nutné, aby pachatel tento cíl chtěl, což z hlediska forem úmyslu znamená, že je vyžadován úmysl přímý.⁶

2.1. Rozlišení pojmů zavinění a vina

Pro zavinění se někdy používá jako synonyma termínu „vina“. Je to označení nepřesné, neboť vina je pojem širší než zavinění. S pojmem vina se můžeme setkat např. v ustanoveních trestního práva procesního. Hned v ustanovení §2 odst. 2 zákona č. 41/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen TrŘ), které obsahuje zásadu presumpce neviny je psáno, že: „*Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní*

³ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003. s.311-312.. ISBN 80-86199-74-6

⁴ KRATOCHVÍL V., a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 258. ISBN 978-80-7400-042-3

⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dostupný na: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/>

⁶ KRATOCHVÍL V., a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 258. ISBN 978-80-7400-042-3

*řízení, hledět, jako by byl vinen.*⁷ Označení „vina“ je zde použito pro všechny podmínky trestní odpovědnosti, včetně těch objektivních. Jedna z těchto podmínek je zavinění, které je nutná k určení, že je tu trestný čin a také k tomu, aby bylo vůbec možné vyslovit vinu osoby, která tento čin spáchala. Je tedy nutné odlišit pojem vina ve smyslu odpovědnosti za spáchání trestného činu, která přesahuje subjektivní stránku, od pojmu zavinění, které je jediným obligatorním znakem této subjektivní stránky a je tedy oproti užší pojem oproti pojmu vina.

Kallab ve své učebnici z roku 1935 uvedl, že v obecné mluvě i odborné literatuře se slovem „vina“ označuje různé pojmy a proto není možné jednoznačně definovat pojem „vina“, dokud nenastane shoda v terminologii.⁸

Oproti výše uvedené vině právní, která má být trestána podle platných zákonů lze rozlišovat ještě vinu mravní, se kterou se viník musí vypořádat sám a také sám najít způsob, kterým by takovou vinu napravil (např. snahou o nápravu či odškodnění oběti).

Ještě jiný pohled na vinu přinesl německý filozof a lékař Jaspers rozlišil ve svém díle *Otázka viny: příspěvek k německé otázce* z roku 1936 vinu kriminální, politickou, morální a metafyzickou.

Kriminální vinu lze v podstatě ztotožnit s vinou právní, tedy vinu za takové činy, které jsou v rozporu s právním řádem a za které je pachateli soudem uložen trest jako důsledek této viny. K vyrovnání se s kriminální vinou probíhá ve třech fázích. První je doznání viny, které je pravdivé a upřímné, ne účelovým aktem, další přijetí a vykonání stanoveného trestu a poslední fází je odčinění škody či případné zmírnění následků, které vznikly v důsledku spáchání trestného činu.

Politická vina je vina spočívající v činech státníků a stejně tak i v pouhé příslušnosti k určitému státu, v důsledku které občan daného státu nese odpovědnost za činy těchto státníků, neboť občané státu všichni společně odpovídají za to, jakou mají vládu. Za politickou vinu je třeba se zodpovídat a důsledkem toho nutně musí být ztráta či omezení politické moci či práv. To se děje jak v měřítku vnitrostátním, tak i

⁷ Zákon č. 41/1961 Sb., o soudním řízení trestním (trestní řád). Dostupný na: http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni_rad

⁸ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní.* Praha: Melantrich, a. s., 1935. s. 45-46, citováno z: *Trestné právo na prahu 3. tisícročia: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 15.-16.5.2003.* Vyd. 1. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2005, s.175. ISBN 80-709-7603-9. ŠÁMAL, P., Několik poznámek k úpravě zavinění v rektifikaci trestního práva hmotného v České republice.

na mezinárodní úrovni v rámci institucí OSN a Rady Evropy, které posuzují politické činy státníků v souladu s mezinárodními úmluvami a podobně.

Morální vinu nese ten, kdo se cítí morálně odpovědný. Každý čin určité osoby je z hlediska morálky hodnocen jejím vlastním svědomím. Svědomí je schopnost a tendence člověka rozlišovat ve svém životě správné a dobré skutky od nesprávných a zlých. Jednotliví lidé mají odlišné morální hodnoty, které si každý jedinec stanoví sám, ať už pod vlivem své mravní a rozumové vyspělosti, charakteru, výchovy, kultury či náboženského přesvědčení. Vyrovnání se s morální vinou probíhá podobně jako u kriminální viny ve třech fázích. V první fázi dochází u morálně provinilého jedince k jakémusi vnitřnímu vyjasnění hloubky viny a vynaložení úsilí na takové vyjasnění, ve druhé fázi je nutné vytrvat v nově získaném vědomí identity a ve třetí fázi dochází k uvedení životního řádu do původního stavu před jeho porušením.

Metafyzická vina (existenční vina) je vina, kterou nese každý jedinec za veškerá bezpráví a nespravedlnost, které se lidstvo dopustilo za celou dobu své existence. Existenční vina se u jedince dostaví též v případě, že v určité situaci neučiní vše, čeho je schopen, aby zabránil bezpráví či odvrátil hrozící katastrofu. Jedinou nadřazenou instancí je zde bůh, což ovšem neznamená, že by takovou vinu prožívali pouze věřící. Metafyzickou vinu prožívají lidé v zemích sužovaných válkou či lidé trpící nevléčitelnou nemocí blízké osoby.⁹

2.2. Složky zavinění

Zavinění jakožto vnitřní vztah pachatele k jeho jednání a následku může mít několik podob:

- 1) Způsobení následku je přímo cílem pachatele, lze hovořit o záměru pachatele přivodit svým jednáním následek.
- 2) Pachatel ví, že následek jistě nastane a to i přes to, že nebyl jeho cílem. Takový následek je nevyhnutelným vedlejším produktem pachatelova jednání.
- 3) Pachatel je srozuměn s tím, že za určitých okolností může jeho jednání způsobit následek, ale také nemusí. V tomto případě rozlišujeme dvě situace. V prvním případě pachatel s možností vzniku následku počítá, je s tím srozuměn nebo smířen, jindy sice o možnosti vzniku následku ví, ale spoléhá na to, že takový následek nenastane.

⁹ ČERNÍKOVÁ, V. *Vina v lidském životě*. České vězeňství, č. 3/ 2001. Ročník 9. s. 44-45.

4) V posledním případě pachatel ani o možnosti vzniku následku neví, proto takový následek nemůže být nikdy ze strany pachatele chtěný a pachatel s ní nemůže být smířen ani srozuměn.

Pro stanovení trestní odpovědnosti za způsobený následek je v tomto případě potřeba zjistit, zda bylo možno od pachatele oprávněně požadovat, aby se obeznámil s takovou možností vzhledem k okolnostem případu a jeho osobní situaci, tedy „*zda měl o možnosti vzniku následku vědět, a zda to opět s ohledem na okolnosti případu a jeho osobní poměry vědět mohl.*“¹⁰

Z výše uvedeného lze vyvodit dvě složky, na kterých je vybudováno zavinění. Jsou to:

- 1) složka vědění (intelektuální)
- 2) složka volní

Složka vědění zahrnuje vnímání pachatele, tedy odraz předmětů a jevů, které vnímá v daný okamžik a dále také představu předmětů a jevů, které v daný okamžik pachatel vnímat nemůže, ale ke kterým došel už dříve na základě svých znalostí či zkušeností. Podmínkou ovšem je, aby si pachatel všechny rozhodné skutečnosti uvědomoval v době páchaní trestného činu nebo aby si tyto skutečnosti aspoň uvědomovat mohl a měl. Rozlišujeme různé stupně pachatelova vědění – některé skutečnosti se mu mohou jevit jako jisté, jiné pouze jako možné nebo pravděpodobné.¹¹ Pachatelova představa o jednání a jeho následku má podobu různých typů soudů. Jedná se o soud *apodiktický*, *asertorický* a *problematický*.

Apodiktický soud znamená, že si je pachatel naprosto jistý tím, že nastane předpokládaný následek jeho jednání. Příkladem může být situace, kdy pachatel škrtí oběť do té doby, než přestane jevit známky života – naprosto jistě ví, že takovým způsobem svou oběť udusí.

Asertorický soud je soud prosté, nikoliv však absolutní jistoty. Potvrzuje či odmítá existenci konkrétní skutečnosti. Uplatňuje se v případě, kdy je známo pouze to, že předmětu soudu náleží nějaká vlastnost. Např. pachatel střílející na poškozeného neví jistě, zda poškozeného zasáhne, kam ho zasáhne nebo jaké tím způsobí následky.

Posledním soudem je *problematický soud*, který vyjadřuje nejistotu následku jednání pachatele, tedy přesněji pouze jeho možnost nebo pravděpodobnost. Příkladem může

¹⁰ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: Linde a. s., 2009, s. 114, IBSN 978-80-7201-785-0

¹¹ JELÍNEK J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 1. Vydání*. Praha. Linde, 2005. s. 200-201. IBSN 80-7201-533-8

být pachatel střílející na svou oběť do skupiny více lidí. Taková osoba si připouští, že svými výstřely může zasáhnout i osobu odlišnou od zamýšlené oběti.¹²

Složka volní znamená zaměřenost pachatele na trestněprávně relevantní skutečnosti, která se opírá o jeho vůli. Volní složka zavinění je projevována ve formě chtění nebo srozumění. V případě, že pachatel určité okolnosti nechce nebo s nimi není srozuměn, není tu žádný volní vztah.

K rozlišení jednotlivých forem zavinění dochází na základě toho, do jaké míry se uplatňuje vědomostní a volní složka a jakou mají podobu v pachatelově jednání. Na základě toho rozlišujeme zavinění úmyslné (dolózní) a nedbalostní (kulpózní).

Tato bipartice zavinění (trestní viny) byla v průběhu let několikrát kritizována a vyskytly se i snahy na její nahrazení triparticí, zejména z důvodu kritiky teorie vůle. Jedním z významných kritiků teorie vůle byl profesor Miříčka, který ji nepovažuje za dostatečný prostředek k rozlišení jednotlivých forem viny a doporučuje její nahrazení právě triparticí.¹³

Miříčka rozlišuje tři druhy trestného jednání, podle výše zmíněné tripartice. Podstatu trestné viny spatřuje v psychickém vztahu pachatele ke všem skutečnostem, jež zakládají objektivní pojmové znaky určitého trestného činu, tedy v psychickém vztahu k jeho jednání. Miříčka ve své knize popisuje tři způsoby, kterými je dle jeho názoru může být utvářen tento vztah:

1) *„výsledek byl účelem jednání, ať už účelem konečným či toliko prostředkem k dosažení jiného konečného účelu.“* V tomto případě se jedná o úmysl, který byl tehdejší českým trestním právem označován za obmysl.

2) *„Viník věděl, že výsledek nastane (tj. že svým jednáním uskuteční všechny pojmové znaky trestného činu).“* Jedná se o vinu vědomou.

3) *„Viník pokládal výsledek toliko za možný, ale nedbal toho, nebo vůbec nevěděl, že výsledek nastane, ač to vědět měl.“* Zde se jedná o zavinění z nedbalosti.¹⁴

Toto Miříčkovo rozdělení jednotlivých forem viny se dostalo do osnov českého trestního zákona z 20. let minulého století:

¹² KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 287. ISBN 978-80-7179-082-2

¹³ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003. s.271-272. ISBN 80-86199-74-6

¹⁴ MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné, část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934, s. 50-51.

„Úmyslně jedná, kdo jedná za tím účelem, aby způsobil výsledek v zákoně uvedený. Vědomě jedná, kdo jedná, věda, že tu jsou skutečnosti zakládající trestnost jeho činu nebo že způsobil svým jednáním výsledek v zákoně uvedený.

Nedbale jedná, kdo jedná, nezachovává opatrnosti, k níž je povinen nebo které je podle okolností potřebí. Nedbalost je hrubá, je-li nedbale jednajícím sobě vědom možností, že tu jsou skutečnosti zakládající trestnost jeho činu nebo že způsobil svým jednáním výsledek v zákoně uvedený.“¹⁵

V zákonné úpravě zvláštní části vina vědomá a nevědomá v podstatě nahradily dosavadní formu rozlišení zavinění na úmyslné a nedbalostní, protože úmysl byl ve smyslu tripartice postihován jen výjimečně, jako zvláštní forma zavinění. Tripartice znamenala značné rozšíření trestní odpovědnosti vzhledem k tomu, že úprava viny vědomé v sobě zahrnovala podstatnou část dosavadního vymezení úmyslu i nedbalosti. Tripartice byla hojně kritizována. Pozitivně byla hodnocena Miříčková snaha o stanovení ostřejších hranic mezi jednotlivými formami zavinění, než je tomu u bipartice, nicméně tripartice od sebe podle Solnařova srovnání trhá to, co k sobě patří a jednu neostrou hranici nahrazuje dvěma či třemi stejně pochybnými. Zastánci tripartice pouze přispěli ke kritice bipartice, ovšem sami jí nenahradili ničím lepším. Německý kritik M. E. Mayer se o Miříčkově spisu vyjádřil jako o „dobře psané knize s nesprávnými závěry.“¹⁶

V dnešní době, jak bylo řečeno výše, známe u nás 2 formy zavinění:

- 1) úmyslné zavinění
- 2) nedbalostní zavinění

Ke zjišťování rozdílu mezi úmyslným a nedbalostním zaviněním nám slouží volní složka, která je společně s vědomostní složkou zahrnuta v úmyslném zavinění, u nedbalostního však chybí.

„Představa pachatele se nemusí vždy úplně shodovat s výsledkem jeho jednání“ Ani složka volní ani složka vědomostní nemusejí odpovídat objektivní realitě. Otázka je, do jaké míry se může pachatelova představa odchýlit od skutečného průběhu děje a

¹⁵ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003. s.272. ISBN 80-86199-74-6

¹⁶ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003. s.272-273. ISBN 80-86199-74-6

jaké jsou limity? Ty jsou dány vymezením konkrétní skutkové podstaty. Znak uvedené v zákoně pouze určují hranice, mezi kterými mohou představy pachatele nahradit existující okolnosti jeho vlastními. Předpokladem ovšem je, aby tyto okolnosti měly stejný právní význam. Proto i v případě, kdy pachatel zamýšlel jiný následek, než ve skutečnosti nastal, se nejedná o vybočení z rámce znaků dané skutkové podstaty, jestliže jde o jednu z forem téhož předpokládaného následku. Příkladem může být krádež peněženky, kterou pachatel většinou odcizí pro její obsah, i když jeho představa o obsahu peněženky nemusí ani zdaleka odpovídat objektivní realitě. Pachatel však za způsobenou škodu i přesto odpovídá. Pokud se však pachatel mýlí v podstatných rysech, pak tato skutečnost už do zavinění nespadá (např. obviněný z trestného činu pohlavního zneužití se domníval, že jeho sexuální partnerce je patnáct let).

2.3. Obsah zavinění

Obsah zavinění vyplývá z jeho legální definice v §15 a 16 TrZ. Zavinění se tedy vztahuje k „porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem,“ *které je vyvoláno spáchaným trestným činem*“, tedy „způsobem uvedeným v trestním zákoně.“¹⁷

Zavinění se vztahuje k podstatným skutečnostem tvořícím pachatelův čin a musí se vztahovat v podstatě na všechny skutečnosti, jež jsou znakem skutkové podstaty trestného činu, přičemž však postačí, že pachatel zná reálná fakta, která lze těmto znakům podřadit. V případě, že se zavinění na některou z požadovaných skutečností nevztahuje, je trestní odpovědnost pachatele vyloučena.

Je-li ve skutkové podstatě trestného činu obsažen určitý právní vztah nebo právní institut, hovoříme o tzv. normativních znacích skutkové podstaty. Není nutné, aby měl pachatel přesné právní znalosti, plně postačí jeho laická představa. Například pachatel trestného činu zanedbání povinné výživy nemusí znát právní předpisy upravující tuto problematiku. Plně postačí, že ví o tom, že je otcem nezletilého dítěte, které není schopno se samo živit a zároveň má aspoň obecnou představu o své vyživovací povinnosti k němu.

¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s.166. ISBN 978-80-7400-109-3

Složitější situace nastává u zavinění ve vztahu k objektu trestného činu. Ten zpravidla nebývá v ustanoveních zvláštní části TrZ vyjádřen a postačí proto, jsou-li pachateli známé okolnosti podřazené pod ostatní znaky v zákoně uvedené, z nichž se objekt trestného činu dovozuje.¹⁸

U trestných činů ohrožujících stačí, zahrnuje-li zavinění možnost poruchy a není třeba, aby se vztahovalo na poruchu samu. Zavinění ve vztahu k poruše v sobě nutně zahrnuje i zavinění ve vztahu k ohrožení, naopak to však neplatí – pachatel, který zamýšlí někoho ohrozit na životě, ještě nutně nemusí zamýšlet jeho smrt.

Trestní zákoník vyžaduje také zavinění ve vztahu k protiprávnosti, která je znakem trestného činu, jak vyplývá z ustanovení §13 odst. 1 TrZ – „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně*“ Nedostatek dovolení může být vyjádřen různými způsoby, například v §269 – „neoprávněně“, v § 156 – „v rozporu s jiným právním předpisem“, §262 – „ bez platného povolení“ a v případě, že vyjádřen je, musí se zavinění vztahovat i na tuto okolnost. V případě, že nedovolenost není přímo znakem skutkové podstaty trestného činu, platí, že zavinění musí zahrnovat pouze takové znaky, ze kterých se protiprávnost dovozuje.

Zaviněně nejedná ten, kdo při spáchání trestného činu neví, že je tento čin protiprávní, tedy zaviněně nejedná ten, kdo jedná v právním omylu. Ovšem pouze za předpokladu, že se tohoto omylu nemohl vyvarovat. Má se za to, že omylu se bylo možno vyvarovat tehdy, když měl pachatel povinnost se seznámit s příslušnou právní pravou. Povinnost seznámit se s takovou právní úpravou může vyplývat ze zákona či jiného právního předpisu, ale také z úředního rozhodnutí, smlouvy či zaměstnání. Omylu je možno se vyvarovat také tehdy, když může pachatel rozeznat protiprávnost svého činu bez zřejmých obtíží.¹⁹

2.3.1. Skutečnosti, na něž se zavinění nemusí vztahovat

Jak již bylo uvedeno, zavinění se musí vztahovat v podstatě na všechny skutečnosti, které jsou znakem skutkové podstaty daného trestného činu. Kromě těchto

¹⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s.167. ISBN 978-80-7400-109-3

¹⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1-139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s.170. IBSN 987-80-7400-109-3

skutečností však existují ještě skutečnosti další, na které se zavinění nevztahuje, resp. vztahovat nemusí. Literatura se v názorech na tyto skutečnosti rozchází, nicméně zcela jistě sem lze zařadit objektivní podmínky trestnosti v ustanovení §360 TrZ. o trestném činu opilství a právní posouzení skutku a jeho trestnost. Rozdílné názory potom panují na protiprávnost jakožto rozpor s celým právním řádem a na nebezpečnost činu pro společnost. U trestného činu opilství podle § 360 TrZ. se zavinění vztahuje jenom na uvedení do stavu nepřičetnosti, nikoliv už na jednání, kterého se pachatel v tomto stavu dopustil. Trestnost tohoto činu tedy spočívá v uvedení se do stavu nepřičetnosti a následného spáchání trestného činu, resp. činu jinak trestného.

U právního posouzení skutku platí zásada *Ignorantia legis non excusat – neznalost zákona neomlouvá*. Zákon je závazný pro všechny, tedy i pro ty, co jej neznají. Pachatel tedy nemusí vědět o trestnosti svého činu.

V případě protiprávnosti jakožto rozporu s celým právním řádem uvádí řada autorů jednoznačně, že se na ni zavinění vztahovat nemusí, avšak musí se vztahovat na protiprávnost v případě, že je explicitně vyjádřena v právní normě např. slovy „neoprávněně“ nebo „bez povolení“. Tento názor zastává např. Chmelík²⁰ či Jelínek.²¹

Oproti tomu Solnař zastává názor opačný a ve své knize uvádí, že zavinění musí „zahrnovat skutkové okolnosti odůvodňující protiprávnost činu posuzovanou z hlediska právního řádu jako celku“²²

Kallab považoval otázku, zda je k zavinění nutné i vědomí protiprávnosti, za velmi spornou. Týkala se podle jeho názoru především úmyslu, kde je nutno si odpovědět na otázku zda stačí, aby si pachatel představil všechny znaky konkrétního trestného činu a chtěl je uskutečnit nebo zda je třeba, aby čin, který zamýšlí, hodnotil podle příslušné platné právní normy a jednal tak s vědomím, že této normě odporuje. Kallab považoval požadavek na vědomí protiprávnosti za přežitek filozofie Hegela, který spatřoval rozdíl mezi trestním a civilním právem ve vědomí bezprávi - individuální vůle podle něj se dostává do vědomého konfliktu s právním řádem v oblasti trestního práva.

²⁰ CHMELÍK J. a kol. Trestní právo hmotné. Linde a.s. Praha. 2007 s. 58. IBSN 978-80-7201-652-5

²¹ JELÍNEK J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 1. Vydání. Praha. Linde, 2005. s. 205. IBSN 80-7201-533-8

²² SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac s.r.o., 2003. s. 275. IBSN 80-86199-74-6

Dále uvádí, že otázku, zda se pachatelovo jednání pojí s nějakým právním účinkem, je třeba řešit podle toho, co právní řád považuje za účelné a ne podle filozofických pouček. Ze stejného hlediska pak i doporučuje řešit otázku, zda se k zavinění požaduje i vědomí protiprávnosti. Tu tehdejší právní řád nevyžadoval. Kallab označil za užitečné případné odlišení toho, kdo jedná vědomě protiprávně od toho, kdo si protiprávnosti svého chování vědom není, nicméně uvedl, že by takové řešení považoval z důkazních důvodů za málo praktické.²³

Ke společenské škodlivosti Jelínek uvádí, že se na ní zavinění vztahovat nemusí. Zavinění se však dle jeho názoru musí vztahovat na ty skutkové okolnosti, na základě kterých si pachatel vytvořil úsudek o škodlivosti svého činu. Mělo by tedy zahrnovat pachatelovu znalost těch skutkových okolností, ze kterých lze škodlivost činu pro společnost dovodit.²⁴

2.3.2. Konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění

Naplnění subjektivní stránky trestného činu je v první řadě rozhodující pro závěr o tom, zda byla naplněna příslušná skutková podstata a zda tu tedy existuje základ trestní odpovědnosti ze subjektivního hlediska. V této souvislosti je zvláště důležitá otázka konstrukce skutkových podstat z hlediska jednotlivých forem zavinění, kterou je třeba vyřešit, aby bylo možno přistoupit k výkladu a aplikaci jednotlivých ustanovení zvláštní části trestního zákoníku a především, aby bylo možno učinit závěr o tom, zda pachatel naplnil svým jednáním po subjektivní stránce příslušnou skutkovou podstatu. Odpovědi na tyto otázky nám poskytují ustanovení §13 odst. 2 a §17 TrZ., která obsahují potřebné interpretační zásady. Podle §13 odst. 2 je k trestnosti činu třeba zavinění úmyslného, pokud zákon výslovně nestanoví, že postačí zavinění z nedbalosti. Jestliže základní skutková podstata neobsahuje požadavek na formu zavinění, pak platí, že se vyžaduje zavinění úmyslné a nedbalost zde nestačí. U skutkových podstat kvalifikovaných, tedy takových, které obsahují okolnosti použití vyšší trestní sazby jako své znaky, platí zásada opačná, která je vyjádřena v ustanovení §17 TrZ. Toto ustanovení obsahuje rozdílné způsoby posuzování zavinění ve vztahu ke dvěma různým formám okolností podmiňujících

²³ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní.* Praha: Melantrich, a. s., 1935. s. 52.

²⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné.* 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 214. ISBN 978-80-87212-49-3

použití vyšší trestní sazby, tedy k takovým okolnostem, které jsou znaky kvalifikovaných skutkových podstat:

1) jedná-li se o těžší následek, přihlédne se k němu i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti s výjimkou případů, kde trestní zákoník vyžaduje i zde zavinění úmyslné, nebo

2) jde-li o jinou skutečnost, přihlédne se k ní i tehdy, kdy o ní pachatel nevěděl, ale vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům o ní vědět měl a mohl, pokud i zde zákon nevyžaduje, aby o ní věděl. Z výše uvedeného lze zjistit, že v českém trestním zákoníku jsou uvedeny dva druhy okolností přitěžujících a okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, jedná se o těžší následek a jiné skutečnosti.²⁵

Následek je jedním z obligatorních znaků objektivní stránky trestného činu a rozumíme jím porušení či ohrožení hodnot chráněných trestním zákoníkem, tedy objektu trestného činu. Za těžší následek je považováno závažnější ohrožení či porucha primárního objektu trestného činu. *„Těžším následkem je závažnější porucha či ohrožení primárního objektu nebo porucha či ohrožení dalšího, sekundárního objektu za předpokladu, že v něm zákon shledává okolnost přitěžující nebo okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby je těžší následek znkem kvalifikované skutkové podstaty.“*²⁶

Takovým těžším následkem je například značná škoda způsobená krádeží §205 odst. 4 písm. c) TrZ., značná škoda způsobená pachatelem dotačního podvodu podle §212 odst. 5 písm. c) TrZ. nebo těžká újma na zdraví způsobená šířením nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti podle §153 odst. 2 písm. c) TrZ.²⁷

Jiné skutečnosti jsou takové okolnosti, které blíže určují objekt, objektivní stránku (zejména místo, čas a způsob činu), subjektivní stránku nebo pachatele.

Konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění, respektive z hlediska jeho jednotlivých forem může mít několik různých podob. V případě, že skutková podstata, základní či kvalifikovaná, o formě zavinění nezmiňuje, pak platí interpretační pravidla, která jsou vyjádřena v §13 odst. 2 a §17 a která jsou rozebrána

²⁵KRATOCHVÍL V., a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. S. 235-236. ISBN 978-80-7400-042-3

²⁶JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha: Linde a. s., 2005. s. 161-163. ISBN 80-7201-533-8

²⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dostupný na:

<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/>

výše. Někdy je forma zavinění ve skutkové podstatě doslovně vyjádřena a to především v těch případech, kdy je třeba určit, zda se jedná o delikt úmyslný či nedbalostní a to při shodných objektivních stránkách, zejména následku. Pokud se jako podmínka trestnosti uvádí úmyslné zavinění, pak zpravidla stačí úmysl nepřímý, pokud nedbalostní zavinění, pak stačí nedbalost nevědomá. Někdy je zákonem přímo vyžadována nedbalost hrubá, jako je tomu například ve skutkové podstatě trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti podle §221. Vzhledem k tomu, že pojem hrubé nedbalosti není třetím typem nedbalostního zavinění vedle nedbalosti vědomé a nevědomé, ale pouze vyšším stupněm jedné z nich, může podle Kratochvíla v praxi vzniknout otázka, zda je nutné vyžadovat u hrubé nedbalosti, aby byla vědomá nebo zda stačí hrubá nedbalost v podobě nedbalosti nevědomé. Osobně bych se přikláněla k názoru, že pokud se jedná o hrubou nedbalost, nezáleží na její formě a postačí nedbalost nevědomá.

V některých případech je forma zavinění vyjádřena ve skutkové podstatě alternativně.²⁸ Takovým případem je třeba trestný čin zanedbání povinné výživy podle §196 TrZ., kde je v odstavci 1 uvedeno: „*Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*“²⁹ Stejně je tomu v případě hrubé nedbalosti, například u trestného činu způsobení úpadku podle §224 TrZ.

2.4. Dokazování zavinění

„*Závěr o zavinění pachatele musí být vždy prokázáný výsledky dokazování a musí z nich logicky vyplynout*“³⁰ Právní závěr o tom, zda je tu zavinění a v jaké jeho formě se musí zakládat na skutkových zjištěních soudu, které vyplývají z provedeného dokazování.

Dokazování se provádí s přihlédnutím k zásadě volného hodnocení důkazů, která je vyjádřena v §2 odst. 6 zákona č. 141/1961, o soudním řízení trestním (dále jen TrŘ.). Na základě této zásady zákon nepřikládá žádnému důkazu větší váhu. Aspekty psychického života obviněného jsou pro závěr o zavinění předmětem dokazování

²⁸ KRATOCHVÍL V., a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 237. ISBN 978-80-7400-042-3

²⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dostupný na:

<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/>

³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1619/2010

stejně významné jako další okolnosti, které naplňují znaky uvedené ve skutkové podstatě posuzovaného trestného činu.

Při dokazování skutečností, které úzce souvisí s psychikou pachatele, se soud potýká s nemalými problémy a to především z toho důvodu, že vnitřní (psychický) život člověka zůstává ostatním pozorovatelům skryt. Jediným přímým důkazem by v tomto případě mohlo být doznání obviněného, přesto však nezbavuje soud povinnosti zkoumat i další podstatné okolnosti případu a shromažďování dalších, nepřímých důkazů.

Stejně tak v případě, kdy obviněný spáchání skutku naopak popírá, není možné automaticky vycházet z předpokladu, že přímý úmysl zde nepřichází v úvahu. Například úmysl pachatele způsobit jinému těžkou újmu na zdraví nelze usuzovat pouze z povahy předmětu, který byl k útoku použit. V takovém případě bude nutné posoudit i další okolnosti, jako je způsob použití daného předmětu, místo zásahu na těle poškozeného či intenzita vedení útoku. Dále také vztah pachatele k poškozenému, jeho osobní vlastnosti či rozumové schopnosti.³¹

2.5. Omyl v trestním právu

„Omylem v trestním právu rozumíme nesoulad pachatelova vědění (vnímání, představ) se skutečností, ať již proto, že si pachatel nějakou skutečnost vůbec neuvědomil, nebo proto, že o ní měl představu nesprávnou.“³² V případě, že pachatel určité okolnosti nezná, jedná se o omyl negativní. V případě, že je naopak mylně předpokládá, se jedná o omyl pozitivní. Taková neshoda pachatelova vědomí s objektivní realitou se může týkat okolností skutkových nebo právních. Podle toho pak rozlišujeme, zda se jedná o omyl skutkový nebo o omyl právní. V českém trestním právu hmotném rozlišujeme čtyři typy skutkových a dva druhy typy právních omylů.

2.5.1. Skutkový omyl

Skutkový omyl může spočívat:

³¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s.169. ISBN 978-80-7400-109-3

³² NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s.243

- v nesprávném vnímání určité skutečnosti
- v nesprávných představách o určité skutečnosti
- v nesprávných úsudcích o vnímaných a představovaných skutečnostech³³

2.5.1.1. Skutkový omyl negativní

Skutkový omyl negativní je upraven v ustanovení §18 odst. 1 TrZ., podle kterého ten, kdo při spáchání činu nezná ani nepředpokládá jako možnou určitou skutkovou okolnost, která je znakem trestného činu, nejedná úmyslně. Tím však není dotčena jeho odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.

Jako příklad lze uvést situaci, kdy si cestující na letišti z dopravního pásu vyzvedne a odnese cizí kufr, který vypadá stejně jako jeho vlastní – v tomto případě takový pasažér jedná ve skutkovém omylu negativním a nebude odpovídat za trestný čin krádeže. Pro úmyslné zavinění a pro zavinění z vědomé nedbalosti je třeba, aby pachatel považoval rozhodné skutečnosti alespoň za možné. Proto je u osoby, která jedná ve skutkovém omylu negativním, vyloučena odpovědnost za úmyslný trestný čin a za trestný čin spáchaný z vědomé nedbalosti. Není však vyloučeno zavinění z nedbalosti nevědomé. Za tu může být považována situace, kdy pachatel určitou okolnost neznal nebo se v ní mýlil, ačkoliv při zachování potřebné míry opatrnosti ji znát měl a mohl.³⁴

Obdobně platí uvedené zásady i pro okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Pokud se jedná o těžší následek, u kterého se vyžaduje úmysl nebo o jinou okolnost, o které pachatel musel vědět, pak omyl v takové situaci vylučuje zavinění pachatele a nelze mu takové okolnosti přičítat k tíži. U okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, u kterých stačí nedbalost, je třeba zjistit, zda omyl pachatele není zároveň složkou jeho nedbalosti. Podobný je postup v případě okolností obecně přitěžujících.³⁵

2.5.1.2. Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost

Jedná se o případ, kdy objektivně existuje skutková okolnost zakládající okolnost vylučující protiprávnost, ale pachatel o její existenci v době svého jednání neví. Pro

³³ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde a. s., 2007, s. 64, IBSN 978-80-7201-652-5

³⁴ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 243-244.

³⁵ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. 4. přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 172, IBSN 80-86395-73-1

to, aby daná okolnost vylučující protiprávnost ve skutečnosti vyloučila trestní odpovědnost pachatele je logicky nutné, aby pachatel o její existenci věděl a na jejím základě konal – tedy se bránil útoku, či odvracel nebezpečí.

Z objektivního hlediska tedy nemůže dojít k dokonání činu z důvodu existence okolnosti vylučující protiprávnost, chybí zde však subjektivní hledisko, tedy vědomí pachatele o takové okolnosti a proto jeho jednání zůstává protiprávní. Takový čin je posuzován jako pokus trestného činu.³⁶ Lze tedy říci, že „*negativní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost má stejný význam jako pozitivní omyl o skutečnostech tvořící znaky skutkové podstaty trestného činu.*“³⁷

2.5.2. Skutkový omyl pozitivní

Podle ustanovení §18 odst. 2 TrZ. pachatel jedná ve skutkovém omylu pozitivním, jestliže předpokládá existenci určité skutečnosti, která je znakem skutkové podstaty některého trestného činu a která tedy podmiňuje jeho trestní odpovědnost. Tato skutečnost, popřípadě skutečnosti ale objektivně neexistují.³⁸ Příkladem může být zdravý pachatel, který praktikuje nechráněný pohlavní styk v domnění, že je nakažen pohlavní nemocí. Vzhledem k tomu, že naplnění skutkové podstaty trestného činu ohrožení *pohlavní nemocí* podle §155 předpokládá nemoc u samého pachatele, pak tento není schopen trestný čin dokonat a jedná se proto o nezpůsobilý pokus trestného činu *ohrožení pohlavní nemocí* z důvodu nezpůsobilosti pachatele.³⁹

Tyto zásady platí i pro pozitivní skutkový omyl o okolnostech použití vyšší trestní sazby, které závisí na úmyslném zavinění. Pachatel bude vinen pokusem trestného činu za uvedených okolností.

2.5.2.1. Pozitivní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost

Případ, kdy se pachatel mylně domnívá, že existuje skutečnost zakládající některou z okolností vylučujících protiprávnost a má tedy za to, že jedná např. v krajní nouzi.

³⁶ CHMELÍK, J. *Trestní právo hmotné - obecná část*. Praha: Linde, 2009, s. 138-139. ISBN 978-807-2017-850

³⁷ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. 4. přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 173, IBSN 80-86395-73-1

³⁸ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 244

³⁹ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s.263-264. ISBN 978-80-7400-042-3

Tento druh omylu je upraven v ustanovení §18 odst. 4 TrZ., který říká, že: „*Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkovou okolnost, která vylučuje jeho protiprávnost, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.*“⁴⁰ Jedná se o tzv. putativní obranu – obranu proti domnělému útoku. Pachatel vůbec nemá v úmyslu porušit či ohrozit právem chráněný zájem, naopak často se mylně domnívá, že ho naopak chrání. Z toho důvodu nikdy nemůže být trestně odpovědný za úmyslný trestný čin, přichází ovšem v úvahu trestní odpovědnost za nedbalost. Důsledek pozitivního skutkového omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost je stejný, jako důsledek u skutkového omylu negativního.⁴¹

2.5.3. Zvláštní případy skutkového omylu

Jako zvláštní druhy omylů označujeme situace, které se podobají případům skutkového omylu, ale vykazují navíc určité zvláštnosti, které spočívají jednak v samotném utváření úmyslu a jednak v oblasti přičítání následku. Teorie rozlišuje dva základní typy zvláštních skutkových omylů na *omyl v předmětu útoku* a *omyl v kauzálním průběhu*. V rámci druhého typu se pak zvlášť vymezuje *aberace* a *dolus generalis*.⁴²

Omyl v předmětu útoku (error in objecto/in persona) – pachatel se mýlí v totožnosti osoby, proti níž útok směřuje nebo ve vlastnostech předmětu. Například pachatel směřuje svůj útok proti osobě X, útok postihne osobu X, ale jedná se ve skutečnosti o osobu Y, kterou ve své představě pachatel zaměnil za osobu X. V případě, že jde z hlediska zákona u takového omylu o okolnost bezvýznamnou nebo je-li pravá skutečnost v představě pachatele nahrazena skutečností stejně významnou, pak nemá takový omyl právní význam. Platí to pouze v případě, že se jedná o dva rovnocenné objekty a následek na objektu nastal v souladu s představou pachatele, pouze na pachatelem špatně identifikovaném objektu.

Dalším případem je *aberace (aberratio ictus – odchýlení rány)* – jak je uvedeno výše, jedná se o omyl v kauzálním průběhu, který spočívá v tom, že pachatelův útok

⁴⁰ §18 odst. 4 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁴¹ CHMELÍK, Jan. *Trestní právo hmotné - obecná část*. Praha: Linde, 2009, s. 139. ISBN 978-807-2017-850

⁴² CHMELÍK, Jan. *Trestní právo hmotné - obecná část*. Praha: Linde, 2009, s. 136. ISBN 978-807-2017-850

proti jedné osobě postihne osobu jinou. Například pachatel vystřelí na osobu X, ta se však uhne a kulka zraní osobu Y. V tomto případě se pachatelova představa o kauzálním průběhu vůbec nekryje se skutečností a to ani v obecných rysech. Bude se tedy jednat o dokonáný nedbalostní čin proti osobě Y a o pokus úmyslného trestného činu proti osobě X. Následek, který vyplynul z jednání pachatele, nevylučuje jeho zavinění i přesto že je jiný, než si pachatel představoval.

Posledním případem zvláštního skutkového omylu je *dolus generalis* (*generální úmysl*). Jeho podstata spočívá v tom, že pachatel zamýšlí svým útokem postihnout osobu X, tu taky svým útokem postihne, ovšem podstatně jiným způsobem, než si pachatel představoval.⁴³

Obvykle se *dolus generalis* vyskytuje ve dvou formách, které jsou pro lepší pochopení uvedeny na příkladu. První spočívá v tom, že se pachatel rozhodne zavraždit osobu X a současně s tím i následně zahladit stopy této vraždy jako jeden skutek. Například se rozhodne, že osobu X zastřelí a následně tělo hodí do řeky, aby oddálil jeho nález, popřípadě ztížil identifikaci. Ke smrti jako následku pachatelova činu ovšem nedojde po zasažení oběti střelnou zbraní, jak měl pachatel v úmyslu, ale až při dalším pachatelově skutku, kterým měl v úmyslu svůj čin zahladit, v tomto případě tedy vhozením oběti do řeky, kde dojde k jejímu utonutí. Tato forma generálního úmyslu je pro pachatele z hlediska právní kvalifikace bezvýznamná, protože bude odpovídat za trestný čin vraždy podle §140 odst. 1 TrZ. bez ohledu na svůj omyl.

Druhá forma generálního úmyslu se skládá ze dvou skutků. Pachatel se nejprve rozhodne pro jeden skutek a následně se dalším skutkem rozhodne zahladit skutek první. Tedy jako v prvním případě, pachatel vystřelí na osobu X a v domnění, že je mrtvá se rozhodne pro následné odklizení těla do řeky. Stejně jako v prvním případě však ke smrti oběti dojde až druhým skutkem, tedy utonutím. V tomto případě už je generální úmysl z právního hlediska pro pachatele významný, neboť se bez dalšího nejedná o dokonanou vraždu, ale připadá v úvahu pokus o vraždu spáchanou prvním skutkem a nedbalostní usmrcení spáchané skutkem druhým.⁴⁴

Někteří další autoři nepovažují na rozdíl od Kratochvíla výše uvedenou druhou formu za formu generálního úmyslu. Např. Novotný uvádí, že o *dolus generalis* se

⁴³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 235-236. IBSN 978-80-87212-43-3

⁴⁴ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 272-273. IBSN 978-80-7179-082-2

jedná pouze v případě prvního plánu, který zahrnuje provedení vraždy i následné odklizení těla oběti. Ve druhém případě podle něj generální úmysl prokázán nelze.⁴⁵

Podle mého názoru, ať už se jedná o první či druhý případ, ve výsledku vždy dojde k následku a rozlišování na úrovni teorie zbytečně složité a v praxi by se podobný případ vyskytl jen opravdu ojediněle. Pokud pachatel nezpůsobil následek způsobem, kterým zamýšlel, nicméně následek přesto způsobil svým následným jednáním, pak se jedná o skutkový omyl.

V případě generálního úmyslu skládajícího se ze dvou skutků uvádí Kratochvíl, že je jedná o vícečinný souběh dvou trestných činů na jednom předmětu útoku a „*nakolik se v souvislosti s oběma formami dolus generalis objevuje nevědomost pachatele, tj. u druhého útoku/skutku, naznačuje se tím, že jen za tohoto předpokladu přichází dolus generalis v úvahu coby zvláštní případ omylu. Znamená to tedy, že v pořadí druhé útoky/skutky musejí být páčány výlučně z nevědomé nedbalosti.*“⁴⁶, Podle mého názoru by však i druhý uvedený příklad generálního úmyslu měl být posuzován stejně jako příklad první, tedy jako dokonáný trestný čin vraždy. V pořadí druhé skutky jsou páčány z nevědomé nedbalosti, nicméně o tom pachatel ve skutečnosti vlastně neví. V jeho představě první skutek již dokonán, proto ve druhém případě pachatel pouze zahlazuje stopy svého prvního činu, i když ve skutečnosti teprve dokončuje čin první. Zavinění je vnitřní vztah pachatele k jeho jednání a tento psychický stav pachatele by měl být hlavním kritériem při určování, o jaký druh zavinění se jedná, proto bych viděla úmyslný trestný čin vraždy v obou výše uvedených příkladech generálního úmyslu.

2.5.4. Právní omyl

Stejně jako u skutkového omylu rozlišujeme právní omyl na pozitivní a negativní. Právní omyl spočívá v neznalosti nebo mylném výkladu trestního práva nebo mimotrestních norem.⁴⁷ Právní omyl se týká protiprávnosti jednání pachatele. Zákon upravuje pouze právní omyl negativní a to v ustanovení §19 odst. 1 TrZ., kde se uvádí, že ten, kdo při spáchání činu neví, že je protiprávní, nejedná zaviněně,

⁴⁵ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 247. IBSN 978-80-7357-509-0

⁴⁶ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 273. IBSN 978-80-7179-082-2

⁴⁷ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 247. IBSN 978-80-7357-509-0

nemohl-li se omylu vyvarovat.⁴⁸ Ve druhém odstavci téhož paragrafu je uvedeno, v jakých případech bylo možno se omylu vyvarovat. Jedná se o případy, kdy povinnost seznámit se s příslušnou právní úpravou plynula pachateli ze zákona či jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, anebo mohl-li pachatel protiprávnost svého činu rozpoznat bez zřejmých obtíží. Podle toho pak trestní zákoník rozlišuje

- 1) právní omyl omluvitelný, který vylučuje trestní odpovědnost pachatel, protože se jej nebylo možno vyvarovat a
- 2) právní omyl neomluvitelný, kterého se pachatel vyvarovat mohl a který nevylučuje trestní odpovědnost, ale připouští zmírnění trestu.

Podstatou zkoumání je tedy to, zda se pachatel mohl či nemohl omylu vyvarovat. Na rozdíl od skutkového omylu negativního, který vylučuje pouze zavinění z úmyslu a vědomé nedbalosti, negativní právní omyl omluvitelný vylučuje zavinění v jakékoliv formě. Příkladem omluvitelného právního omylu může být situace, kdy se pachatel dopustil činu krátce po nástupu do nového zaměstnání a ještě se nestačil důkladně seznámit s příslušnými právními předpisy.

Na rozdíl od skutkového omylu negativního, kde je možno pachatele postihnout pouze za nedbalostní trestný čin, bude pachatel jednající v neomluvitelném právním omylu trestně odpovědný za příslušný úmyslný či nedbalostní trestný čin. V takových případech je možné pohlížet na skutečnost, že pachatel jednal v právním omylu, kterého se bylo možno vyvarovat, jako na polehčující okolnost podle §41 písm. h) TrZ. nebo jako na okolnost umožňující mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby podle §58 odst. 6 TrZ.

Pozitivní právní omyl český trestní zákoník neupravuje, neboť se v takových případech jedná o tzv. *putativní delikt* a v souladu se zásadou *nullum crimen sine lege* trestní odpovědnost nevzniká. Není možné, aby se pachatel dopustil trestného činu, který trestní zákoník nezná.

2.6. Úmyslné zavinění

Na území Evropy se počínaje římským právem rozlišují dvě formy zavinění a to zavinění dolozní (úmyslné) a zavinění kulpózní (nedbalostní), které je hlavním tématem této kapitoly. Pro lepší pochopení nedbalostního zavinění, o kterém

⁴⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

podrobně pojednává následující kapitola této práce, je třeba uvést stručnou charakteristiku druhé formy zavinění, tedy zavinění úmyslného.

Úmyslné zavinění je v českém trestním právu základní formou zavinění ve smyslu ustanovení §13 odst. 2 TrZ., který stanoví, že *k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*⁴⁹ Dále pak platí, jedná-li se o úmyslné zavinění, že postačí úmysl nepřímý, nevyplývá-li ze skutkové podstaty konkrétního trestného činu, že je třeba úmysl přímý. Rozeznáváme tedy dva druhy úmyslu, jejichž úprava je obsažena v §15 TrZ:

(1) Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

a) chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo

b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.

(2) Srozuměním se myslí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.

Společné pro oba druhy úmyslu je, že vědomostní složka pachatele zahrnuje představu rozhodných skutečností alespoň jako možných. Úmysl přímý i nepřímý obsahují také volní složku, ovšem každý v jiné míře, neboť právě v „*odstupňování volní složky je rozdíl mezi oběma druhy úmyslu.*“⁵⁰

K naplnění volní složky je třeba, aby měl pachatel kladný vztah k rozhodným skutečnostem z hlediska skutkové podstaty některého trestného činu. Tento vztah je dán v případě, že pachatel tyto skutečnosti chce nebo je s nimi alespoň srozuměn.⁵¹

Volní složka se však kromě k následku způsobeného pachatelem musí vztahovat také na skutečnosti spadající do skutkové podstaty daného trestného činu, které v době páchaní činu již existují nezávisle na vůli pachatele. Proto například k naplnění skutkové podstaty trestného činu *ublížení na zdraví* podle §146 nestačí, aby pachatel

⁴⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s.98. ISBN 978-80-7400-109-3

⁵⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1-139. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s.170. ISBN 987-80-7400-109-3

⁵¹ CHMELÍK., J. a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část.* Praha: Linde a. s., 2009, s.118. IBSN 978-80-7201-785-0

úmyslně vykonal něco, co způsobí jiné osobě ublížení na zdraví, ale je třeba, aby pachatel chtěl ublížení na zdraví způsobit nebo s tím byl srozuměn.⁵²

2.6.1. Přímý úmysl

Legální definici přímého úmyslu najdeme v ustanovení §15 odst. 1 písm. a). Podle tohoto ustanovení v přímém úmyslu jedná ten, kdo *chtěl* způsobem uvedeným v trestním zákoně způsobit porušení či ohrožení zájmu chráněného tímto zákonem. Předpokladem přímého úmyslu je rovněž vědomostní složka. Pachatel si nemusí být následkem svého jednání přímo jist, musí však jednat s vědomím, že způsobení zákonem předpokládaného následku je možné. Aby bylo možné určit, zda pachatel jedná v přímém úmyslu, není nutné, aby jím způsobený následek byl cílem nebo účelem jeho jednání.

V přímém úmyslu jedná i ten, kdo sleduje cíl z hlediska trestního práva nezávadný, ale k jeho dosažení svým jednáním nutně zasáhne i zájem chráněný trestním zákonem. Do přímého úmyslu také spadají případy, kdy pachatel sice chce způsobit následek předpokládaný trestním zákonem, ale takový následek není cílem jeho jednání. Typickým příkladem může být řidič, který neposkytne potřebnou pomoc zraněnému, aby zabránil znečištění interiéru svého vozu.⁵³

2.6.2. Nepřímý úmysl

Legální definice nepřímého úmyslu je obsažena v ustanovení §15 odst. 1 písm. b), podle kterého pachatel jedná v nepřímém úmyslu, pokud věděl, že svým jednáním může porušit zájem chráněný trestním zákonem a pro případ, že se tak stane, byl s tím srozuměn. S účinností nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. byla zavedena i legální definice pojmu srozumění, která je obsažena v ustanovení §15 odst. 2 TrZ. Srozumění je smíření pachatele, jež u nepřímého úmyslu vyjadřují jeho kladný vztah ke způsobení trestním zákonem předpokládaného následku. Při úmyslu eventuálním pachatel zásadně směřuje k dosažení jiného cíle, kterého však dosáhne jedině takovým způsobem, při kterém eventuálně dojde k porušení právem chráněného zájmu. Způsobení takového následku není ani přímým cílem ani nutným výsledkem pachatelova jednání, protože pachatel svým záměrem sleduje účel nebo cíl jiný, který

⁵² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1-139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s.170. IBSN 987-80-7400-109-3

⁵³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1-139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 171 IBSN 987-80-7400-109-3

nemusí být z hlediska trestního práva relevantní, přitom je však vždy srozuměn s tím, že uskutečnění takového cíle předpokládá způsobení následku významného pro trestní právo. „Na takové srozumění se pak usuzuje z toho, že pachatel nepočítal s žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit následku, který si pachatel představoval jako možný, a to ať už by šlo o jeho vlastní zásah, nebo o zásah někoho jiného.“⁵⁴

Srozuměním je pokryta vždy i tzv. *nepravá lhostejnost*, tedy lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane či nenastane. To vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma možnostem, tedy sice méně intenzivní, ale stále aktivní volní vztah k relevantnímu trestněprávnímu následku. Jako příklad lze použít případ uvedený v důvodové zprávě k novému trestnímu zákoníku, kdy pachatel loupeže sváže poškozeného a navíc mu vloží do úst roubík, aby nemohl přivolat pomoc, v důsledku čehož se poškozený dusí a je zcela zřejmé, že mu hrozí udušení, přičemž pachatel neudělá nic, aby mu pomohl, a po dokončení činu ho zanechá zamčeného v bytě – jedná se o případ nepřímého úmyslu. Oproti tomu v případě, kdy pachatel ze stejného důvodu a za jinak stejných okolností poškozenému utáhne okolo krku škrtidlo, přičemž vidí, že poškozený lapá po dechu a modrá a přesto škrtidlo nepovolí, se bude jednat o přímý úmysl, protože zde je právně relevantní následek nutný. Ještě trochu jiný bude případ, kdy pachatel poškozenému při odchodu z bytu ještě roubík uvolní tak, že může dýchat a předpokládá, že se do bytu vrátí manželka, která poškozeného osvobodí, tu však nezávisle na jednání pachatele srazí auto a poškozený zemře svázaný v bytě hladem. Tady se bude jednat o vědomou nedbalost k následku smrti.⁵⁵ Nepřímý úmysl tedy na jedné straně hraničí s úmyslem přímým a na druhé straně s vědomou nedbalostí.⁵⁶

Složitější situace je u tzv. *pravé lhostejnosti*. Podle stávajících názorů není u pravé lhostejnosti žádný volní vztah pachatele k trestněprávně relevantnímu následku, pachatel s následkem není srozuměn. Naopak bez přiměřených důvodů spoléhá na to, že k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem nedojde a proto se

⁵⁴ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 231-232. IBSN 978-80-7357-509-0

⁵⁵ <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

⁵⁶ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2010, s. 232. IBSN 798-80-7357-509-0

pravá lhostejnost řadí do vědomé nedbalosti podle §16 písm. a), i když ne zcela odpovídá „*nechtění*“, které zavinění z vědomé nedbalosti předpokládá.⁵⁷

⁵⁷ CHMELÍK., J. a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. Praha: Linde a. s., 2009, s. 121. IBSN 978-80-7201-785-0

3. Nedbalost a jeho forma zavinění v trestním právu

Nedbalostní forma zavinění je historicky formou mladší, vyvinula se výrazně později než úmyslná, a to nejprve především v oblasti jednotlivých trestných činů, jako kulpózní usmrcení. V dnešní době mají nedbalostní trestné činy vzrůstající podíl na celkové kriminalitě a odpovědnost za nedbalost nabývá na významu. Souvisí to s technickým vývojem, zejména pak s moderními dopravními prostředky.⁵⁸

Od počátku zkoumání problematiky nedbalosti byla spornou otázkou podstata nedbalosti a s ní související otázka odůvodnění jejího postihu trestem. Četně zastoupeny byly především názory spatřující v nedbalosti vadu vůle. Tyto názory spatřují volní prvek nedbalosti v tom, že i nedbalost je složkou jednání a jednání je projevem vůle. Podle Solnaře je však toto řešení pouze zdánlivé. Dle jeho názoru je třeba složku jednání i složku zavinění izolovat a zkoumat odděleně, i když ve volním prvku obojí splývá. Za správnější označuje názor F. v. Liszta a dalších, kteří vadu vůle nevidí jako vadu inteligence, ale i vadu vůle ve smyslu porušení povinnosti jednat takovým způsobem, aby nedošlo k porušení cizího práva, a to ani z lehkomyšlnosti, nezkušenosti, nepozornosti nebo pro nezachování norem. Významný slovenský právník Štefan Luby vidí volní prvek nedbalosti v nedostatku vůle vyvinout potřebnou snahu k tomu, aby byl odvrácen škodlivý následek.⁵⁹

Někteří další autoři spatřují podstatu nedbalosti i jinde, než ve vůli. Jedná se zejména o porušení povinnosti ve vztahu k právem chráněným zájmům. Takové porušení povinnosti může spočívat v neomluvitelném nedostatku pozornosti či nepečlivosti nebo bezohlednosti, v jejímž důsledku pachatel opominul zkoušet správnost své představy v některém konkrétním případě, nebo také v nedostatku vědomí příčinného vztahu mezi jednáním a následkem.

Další autoři pak v podstatě opakují pojmové znaky nedbalosti. Činí tak například německý právní vědec H. H. Jescheck, podle kterého *„vina spočívá u vědomé nedbalosti v tom, že pachatel dostatečně o to nepečoval, aby se vyvaroval výsledku podle skutkové podstaty, ačkoliv nebezpečí poznal a bral vážně. U nevědomé nedbalosti psychologický jevový obraz vypadá tak, že pachatel buď nevěnoval žádnou pozornost nebezpečné situaci, nebo neučinil závěr z nebezpečí o sobě*

⁵⁸ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac s.r.o., 2003. s. 293. ISBN 80-86199-74-6

⁵⁹ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac s.r.o., 2003. s. 289-290. ISBN 80-86199-74-6

*poznáno na ohrožení chráněného objektu, avšak vědomí ohrožení neposkytl ve své představě dostatečný prostor.*⁶⁰

3.1. Vymezení pojmu nedbalosti

O nedbalostní zavinění se jedná v případě, že pachatel věděl, že může svým jednáním ohrozit nebo porušit právem chráněný zájem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že k tomu nedojde nebo i v případě, kdy pachatel nevěděl, že takové ohrožení nebo porušení může způsobit, ale vzhledem ke svým osobním poměrům a okolnostem případu o tom vědět měl a mohl. Některé skutečnosti odpovídající znakům skutkové podstaty uvedené v zákoně pachatel zná, o některých však neví, ač o nich vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět má či může. V případě, že se chování pachatele vztahuje jen na některé ze skutečností naplňující znaky uvedené v zákoně a na ostatní se vztahuje pouze nedbalost, jedná se o spáchání trestného činu z nedbalosti.⁶¹

U nedbalostního zavinění má představa pachatele, pokud je tato představa vůbec dána, podobu soudu *problematického* nebo soudu *asertorického*. Soud *apodiktický* je již ze samotné povahy nedbalosti vyloučen, neboť v takovém případě si je pachatel vědom, že následek jeho jednání nastane absolutně jistě, což se neshoduje s definicí nedbalosti uvedené v zákoně. Pachatel, který jedná z nedbalosti, může o následcích svého činu uvažovat pouze jako o možných, pokud se do jeho představy vejít i složka volní. Ta je v případě nedbalostního zavinění u pachatele záporná nebo úplně chybí. Takovou absenci volní složky označuje Kratochvíl jako „nulitní“ vůle, které je důsledkem neexistující kvalifikované představy pachatele a je nutné jí odlišit od „nulitní“ vůle, tedy tzv. pravé lhostejnosti, která je složkou eventuálního úmyslu a která v tomto případě nesmí chybět nikdy.⁶²

⁶⁰ *Aufbau und Behandlung der Fahrlässigkeit im modernen Strafrecht*, Freiburg i. Br. 1965, s.21, citováno z: SOLNAR, V., FENYK, J., ČÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac s.r.o., 2003. s. 290. ISBN 80-86199-74-6

⁶¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Linde a. s., 2005. s. 213-214. ISBN 80-7201-533-8

⁶² KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 293-294. ISBN 978-80-7179-082-2

Nedbalostní zavinění je vymezeno v ustanovení §16 TrZ. Toto zákonné ustanovení však obsahuje pouze jednotlivé formy zavinění. To, co je kritériem nedbalosti, výslovně nestanoví a ponechává toto vymezení na právní praxi a nauce.⁶³

3.1.1. Míra opatrnosti

Základní kritériem nedbalosti je míra opatrnosti, respektive požadavek na zachování potřebné míry opatrnosti. Nedbalostně jedná ten, kdo nedodržuje míru opatrnosti, ke které je v rámci okolností povinen a kterou je také podle svých subjektivních možností schopen dodržovat. Trestní zákon nestanoví, jaká je míra požadované opatrnosti, naznačuje však, jak ji zjistit. Z nauky a praxe víme, že je dána spojením objektivního a subjektivního vymezení.

Objektivní vymezení míry opatrnosti žádá od každého z pravidla stejnou míru opatrnosti. Výjimečně lze požadovat míru objektivní opatrnosti vyšší a to zejména od osob vykonávající určité povolání (jedná se např. o lékaře či profesionální řidiče). V takovém případě pak žádá stejnou míru opatrnosti od každého, kdo takové povolání vykonává. Podle praxe je požadovaná míra opatrnosti zachována i tehdy, kdy zodpovědná osoba nedodržela příslušný zvláštní předpis, avšak zajistila bezpečnost jiným vhodným způsobem odpovídajícím novým vědeckým či technologickým poznatkům.⁶⁴

Informaci o tom, jaký je rozsah povinné míry opatrnosti, v trestním zákoníku nenajdeme. Kritérium náležité opatrnosti je zpravidla určováno zvláštními právními předpisy. Jsou to například předpisy upravující bezpečnost práce, silniční dopravu či nakládání se zbraněmi. Při výkonu určitého povolání vyplývá povinnost předvídat možnost způsobení škodlivého následku nejen z právních předpisů publikovaných ve sbírce zákonů, ale i ze zvláštních uznávaných pravidel nebo technických norem, které vyplývají z úrovně odborných znalostí dosažené v určitém oboru. V případě, že objektivní míra opatrnosti není upravena ani zvláštními předpisy ani uznávanými pravidly platí, je třeba zachovávat obecnou míru opatrnosti. Obecnou mírou

⁶³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha: Linde a. s., 2005. s. 213-214. ISBN 80-7201-533-8

⁶⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha: Linde a. s., 2005. s. 214-215. ISBN 80-7201-533-8

opatrnosti je zachována, když pachatel jedná s takovou opatrností, která je přiměřená okolnostem a situaci, kterou svým jednáním na konkrétním místě sám vyvolal.⁶⁵

V životě nastávají různé situace, které jsou právními předpisy upraveny pouze v obecné rovině nebo dokonce nejsou upraveny vůbec. V takových situacích se pak vychází z obecně uznávaných zásad rozumné opatrnosti. Člověk se musí sám sebe ptát, jak by se na jeho místě zachoval řádný lékař, řidič či stavební technik. Jinak řečeno, objektivní míra opatrnosti bude v takových případech zachována tehdy, když bude zachována stanovená nebo společností obecně uznávaná míra opatrnosti. Kdo zachoval objektivní míru opatrnosti, ten se nemůže dopustit nedbalostního trestného činu ani v případě, že dojde k nehodě. K vyvození trestní odpovědnosti za nedbalostní trestný čin nestačí samotné porušení objektivní míry opatrnosti. Míra povinné opatrnosti je objektivním kritériem nedbalosti, ke kterému musí přistoupit ještě tzv. subjektivní kritérium.

Subjektivním kritériem se rozumí taková míra opatrnosti, kterou je pachatel schopen v konkrétním případě vynaložit. Při vymezení subjektivního hlediska je nutné přihlídnout k fyzickým i psychickým vlastnostem pachatele, stejně jako k jeho intelektuálnímu schopnostem a okamžitému stavu – tedy např. vzdělání a výchova pachatele, jeho inteligence, zdravotní stav, informovanost o konkrétních okolnostech a podobně. Současně je třeba přihlídnout také ke konkrétním okolnostem případu, které mohou existovat nezávisle na vůli pachatele nebo se může jednat o okolnosti pachatelem přímo vytvořené (prostředí a okolnosti spáchaného činu – zejména místo a čas činu, viditelnost, povětrnostní podmínky, stav vozovky, výhledové poměry, atd.).⁶⁶

Při subjektivním vymezení nedbalosti nejsou zohledňovány zvláštní, výjimečné vědomosti ani nadprůměrné pozorovací schopnosti či schopnost reagovat. Jelínek ve své učebnici uvádí příklad lékaře, při jehož operaci dojde ke komplikacím a následnému poškození pacienta. Postup takového lékaře je třeba srovnat s chováním jiného či jiných řádných lékařů postupujících *lege artis* a v případě, že ani oni by v dané situaci nerozpoznali komplikace, pak z jeho strany nedošlo k porušení povinné míry opatrnosti a to ani v případě, že by na základě svých nadprůměrných schopností a zkušeností byl schopen komplikace rozpoznat. Nedbalostně jedná tedy

⁶⁵ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2010. s. 236. ISBN 978-80-7357-509-0

⁶⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Linde a. s., 2005. s. 216-217. ISBN 80-7201-533-8

ten, kdo nedodrží míru opatrnosti, ke které je z objektivního hlediska povinen a ze subjektivního hlediska schopen. Jednání z nedbalosti nelze ztotožňovat s opomenutím, neboť se může uskutečnit jak konáním, tak opomenutím.⁶⁷

Jak již bylo řečeno, v posledních letech vzrůstá podíl nedbalostního zavinění na celkové kriminalitě a velmi často souvisí s dopravou. Při stanovení hranic okolností, které může či nemůže řidič předvídat, je třeba vycházet z objektivních okolností konkrétní dopravní situace, která může být charakterizována celou řadou faktorů. To znamená, že kromě míry povinné opatrnosti vyplývající z pravidel silničního provozu zde existuje i subjektivní vymezení, jež spočívá v míře opatrnosti, kterou je schopen řidič v konkrétním případě vynaložit. O zavinění z nedbalosti může jít pouze v případě, že povinnost a možnost předvídat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem jsou dány současně.⁶⁸

3.2. Jednotlivé formy nedbalostního zavinění podle platné právní úpravy v ČR

Jak již bylo řečeno, nedbalost je vybudována na složce vědění. Způsob, jakým se tato složka uplatňuje, určuje rozdíl mezi jednotlivými druhy nedbalostního zavinění. V případech, kdy zákon stanoví, že určitý trestný čin je možné spáchat z nedbalosti, pak je ho vždy možno spáchat jak s nedbalostí vědomou, tak nedbalostí nevědomou. Někdy je zákonem vyžadována nedbalost hrubá. Nejedná se o jiný formu nedbalosti, ale pouze o vyšší míru zavinění u nedbalosti vědomé či nevědomé. V takových případech zákon onu vyšší míru zavinění výslovně vyžaduje a bez ní není založena trestní odpovědnost za spáchání daného činu pouze z nedbalosti.⁶⁹

Nejen v naší nauce a zákonodárství je poměrně běžné rozlišování forem nedbalostního zavinění na nedbalost vědomou a nevědomou. Podle portugalského autora Goncalvese zahrnuje vědomá nedbalost případy, kdy pachatel ví o možnosti naplnění následku typického pro jeho čin, nicméně se domnívá, že k tomu nedojde, ačkoliv k takové domněnce nemá a ani nemůže mít důvod. Nevědomou nedbalost

⁶⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha: Linde a. s., 2005. s. 217-219. ISBN 80-7201-533-8

⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 9. 2001, sp. zn. 3 Tz 182/2001 (online), dostupné na: <http://www.beckonline.cz/bo/documentview.seam?type=html&documentId=njptembgqjpxg4s7grpxg5dsl4ytini&conversationId=4155355>

⁶⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 182-183. ISBN 978-80-7400-109-3

pak spatřuje v tom, že pachatel nepředvídal naplnění typického následku, ačkoliv ho předvídat měl a mohl.⁷⁰ Řecký teoretik D. Spinellis rozlišuje mezi neopatrností a porušením určitého stupně starostlivosti. V případě neopatrnosti pachatel následek předvídá, nicméně spoléhá na to, že nenastane. Jedná se o vědomou nedbalost. U porušení určitého stupně starostlivosti následek není předpokládán vůbec a jedná se tedy o nedbalost nevědomou. Maďarští autoři B. Baskó a R. Petró se v názorech na jednotlivé formy nedbalostního zavinění shodují a označují vědomou nedbalost jako případ, kdy pachatel sice předvídá výsledky svého jednání, nicméně bezstarostně doufá, že nenastanou. U nevědomé nedbalosti konstatují nepředvídaní možnosti následků pachatelem, který toho není schopen v důsledku opomenutí opatrnosti či obezřetnosti, která se od něho očekávala.⁷¹

Současná ruská teorie rozlišuje lehkomyšlnost a nedbalost. Lehkomyslný pachatel spoléhá bez dostatečných důvodů na to, že nenastane následek jeho jednání. Nedbalost spočívá v nedostatku volního úsilí k předvídaní a předcházení vzniku obecných následků na straně pachatele.⁷²

Když se pachatelův úmysl vztahuje pouze na některé skutečnosti podřazené pod znaky, které jsou uvedeny ve skutkové podstatě, a na ostatní se vztahuje pouze nedbalost, pak se nejedná o zavinění úmyslné, ale o zavinění nedbalostní. Podobně uvažujeme u skutečností přiřazených pod znaky skutkové podstaty některého trestného činu, které mohou být pachatelem zaviněny z části vědomou a z části nevědomou nedbalostí. Takový trestný čin bude spáchán z nedbalosti nevědomé. Nedbalost vědomá ovšem neznamena vyšší míru zavinění, než nedbalost nevědomá.⁷³

3.2.1. Nedbalost vědomá

Legální definici vědomé nedbalosti najdeme v §16 odst. 1 písm a) TrZ. :

(1) *Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel*

⁷⁰ *Código Penal Portugues anotado e commentado e legislaçao complementar*, 10 ed., Almedina 1996, 144, cit. podle M. T. Alves Martins. citováno z: SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac s .r. o,2003. s. 297. ISBN 80-86199-74-6

⁷¹ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac s .r. o,2003. s. 297. ISBN 80-86199-74-6

⁷² SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac s .r. o,2003. s. 297. ISBN 80-86199-74-6

⁷³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 183. ISBN 978-80-7400-109-3

a) věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí.

Stejně jako u eventuálního úmyslu je u vědomé nedbalosti jedním ze základních předpokladů vědomí možnosti následku. Většina současných autorů nespatřuje v pojmovém obsahu tohoto znaku podstatný rozdíl.⁷⁴

Vědomá nedbalost se tedy shoduje s eventuálním úmyslem ve vědomostní složce, ale chybí u ní složka volní. Pachatel sice ví, že může způsobit následek trestného činu, ale pro případ, že k tomu dojde, s tím není srozuměn a ani to nechce. V konkrétní situaci je třeba posuzovat důvody, pro které pachatel spoléhal, že následek nezpůsobí, respektive dostatečnost těchto důvodů. Za dostatečné důvody považujeme takové, které jsou reálně schopné zabránit trestněprávně relevantnímu následku, byť v konkrétním případě ty samé důvody takovému následku nezabránily. Je vyloučeno, aby se pachatel spoléhal pouze na šťastnou náhodu, v takovém případě se bude vždy jednat o nepřímý úmysl.⁷⁵

Podle Chmelíka patří z praktických důvodů do problematiky vědomé nedbalosti tzv. pravá lhostejnost, která je v této práci zařazena do kapitoly o úmyslném zavinění a to i přesto, že ne zcela odpovídá záporné vůli pachateli, tedy nechtění.⁷⁶

Vědomá nedbalost není vyloučena v případě, že se pachatel snaží škodlivý následek odvrátit. Solnař k tomuto uvádí, že i když pachatel projevil snahu odvrátit následek, který mu byl nepříjemný, neznamená to, že by s ním nebyl srozuměn. Ve vědomé nedbalosti převážně není spatřována jako těžší forma zavinění než nedbalost nevědomá.⁷⁷

Jako příklad vědomé nedbalosti bych ráda uvedla rozhodnutí NS (R 1619/2010) týkající se přečinu podílnictví z nedbalosti podle §215 odst. 1 TrZ. Toho se obviněný V. F. podle názoru Obvodního soudu pro Prahu 1 dopustil tím, že zakoupil satelitní navigační systém za cenu 10 000 – 12 000, přičemž zmíněný navigační systém, který má dle odborného vyjádření prodejce automobilů cenu 69 000 Kč, pocházel z trestné

⁷⁴ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Novatrix, s. r. o. 2009. s. 308

⁷⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 183. ISBN 978-80-7400-109-3

⁷⁶ CHMELÍK, J. *Trestní právo hmotné - obecná část*. Praha: Linde, 2009, s. 125-126. ISBN 978-807-2017-850

⁷⁷ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac s. r. o., 2003. s. 298. ISBN 80-86199-74-6

činnosti (o několik měsíců dříve byl odcizen). Podle vyjádření soudu musela být tato okolnost obviněnému V. F., vzhledem k nízké ceně, za kterou navigační systém zakoupil, známa. Proto byl uznán vinným a odsouzen. Odsouzený V. F. se odvolal k Městskému soudu v Praze, kterým bylo jeho odvolání zamítnuto. Prodal proto prostřednictvím svého obhájce dovolání k NS. Své dovolání zaměřil proti výroku o vině, který považoval za vadný z toho důvodu, že oba výše zmíněné soudy dle jeho názoru řádně neposoudily znaky skutkové podstaty trestného činu podílnictví z nedbalosti, zejména se zřetelem na nedbalostní zavinění. U toho je nutné zkoumat zachování míry opatrnosti, což však soudy neučinily a bez řádných argumentů přijaly závěr, že obviněný musel vědět o tom, že navigační systém pochází z trestné činnosti a to jen na základě jeho nízké ceny. Dále soudům vytkl, že daly přednost hodnotě stanovené odborným vyjádřením prodejce automobilů na 69 000 Kč, aniž by přihlédly k dalším skutečnostem a to i přesto, že v odvolacím řízení předložil znalecký posudek, který označil cenu 12 000 Kč jako obvyklou v čase i místě. Odvolací soud tento znalecký posudek odmítl především pro jeho nepřezkoumatelnost, aniž by jiným způsobem objektivizoval hodnotu navigačního systému. Podle obviněného V. F. soudy přesvědčivě nezjistily hodnotu navigačního systému, nezjistily tedy ani zda v tomto případě vůbec mohlo dojít k naplnění skutkové podstaty přečinu podílnictví z nedbalosti. V závěru svého dovolání obviněný navrhl, aby NS zrušil napadená rozhodnutí a sám ve věci rozhodl.

Soud prvního stupně rozvedl v odůvodnění napadeného rozsudku důvody, pro které neuvěřil obviněnému, že cena, za kterou pořídil navigační systém, odpovídá cenám běžným v době prodeje předmětné navigace. Hlavním důvodem byl fakt, že obviněný V. F. vlastní živnostenské oprávnění mimo jiné i na výrobu, instalaci a opravy elektronických přístrojů a k opravě silničních vozidel, a proto musel vědět, že cena, kterou zaplatil, byla neobvykle nízká.

Odvolací soud ve svém odůvodnění napadeného rozhodnutí nejprve vysvětlil důvody, pro které považuje rozsudek prvního stupně za vadný. Šlo zejména o nedostatečné vysvětlení důvodů, pro které byl zamítnut obviněného návrh na doplnění dokazování a nevyslechnutí svědka ke všem rozhodným skutečnostem. Sám by pak dovozoval možné postižení jednání obviněného podle přísnějšího ustanovení TrZ. Přes všechny své výhrady pak posoudil rozhodnutí soudu prvního stupně jako

správné s připomenutím, že obviněný daný čin spáchal při nejmenším z vědomé nedbalosti a jeho odvolání zamítl jako nedůvodné.

Nejvyšší soud takto učiněné závěry nepovažoval za správné a to z několika důvodů.

Podílnictví z nedbalosti se podle §215 odst. 1 dopustí ten, kdo ukryje nebo na sebe nebo jiného převede z nedbalosti věc nebo jinou majetkovou hodnotu nikoliv malé hodnoty, která byla získána trestným činem spáchaným na území České republiky nebo v cizině jinou osobou, nebo jako odměna za něj.⁷⁸ Věci a jiné majetkové hodnoty nikoliv malé hodnoty se myslí takové, jejichž hodnota je minimálně 25 000 Kč, jak je uvedeno v § 138 TrZ.

Z hlediska subjektivní stránky se jedná o nedbalostní zavinění, které u pachatele vyžaduje zanedbání povinné míry opatrnosti při jednání, kterým způsobil nezamýšlený následek. Vzhledem k tomu, že odvolací soud u obviněného shledal neplnění vědomé nedbalosti, připomenul v souvislosti s tím NS, že při jejím posuzování nestačí pouhé zjištění, že pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení či ohrožení právem chráněného zájmu, ale také že bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že takové poškození nebo ohrožení nezpůsobí. V případě nedbalosti obecně je pak důležitým kritériem zachování potřebné míry opatrnosti.

NS shledal u obou soudů nedostatečné zkoumání viny obviněného podle výše uvedených podmínek. Dále jim vytkl, že v potřebném rozsahu neprokázaly zavinění obviněného, ani spolehlivě neprokázaly skutečnou hodnotu věci, jež na sebe převedl. Soud prvního stupně se spokojil s odborným vyjádřením prodejce automobilů a návrhy obviněného na doplnění dokazování odmítl. V odvolání proto obviněný poukázal na nedostatky v provedeném dokazování a předložil znalecký posudek, který nechal vypracovat a dále další podklady v podobě vytištěných stránek inzertních internetových portálů dokládajících výši cen obdobných navigačních zařízení. Odvolací soud sice soudu prvního stupně vytkl, že důvody, pro které byl odmítnut návrh na doplnění dokazování, nejsou zřejmé, nicméně tuto vadu nepovažoval za podstatnou a k předloženému znaleckému posudku uvedl, že jej nepovažuje za nezpochybnitelný a dostatečně průkazný, neboť znalec neměl navigační systém k dispozici a vycházel jen z údajů obhájce, přičemž neuvádí datum výroby ani míru jeho opotřebení.

⁷⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

Nejvyšší soud se neztotožnil s takto vyjádřenými závěry odvolacího soudu, neboť dle jeho názoru nebyly dokazováním dostatečně objasněny zavinění ani hodnota věci a nelze proto závěry učiněné na základě tohoto dokazování považovat za správné. Odvolacímu soudu vytýká především to, že bez dalšího odmítá objektivněji vypracovaný posudek předložený obviněným V. F., který považuje za nedostatečný a zároveň nekriticky přijímá zcela nevyhovující odborné vyjádření a staví na něm závěr o vině obviněného. Za neobjasněné považuje NS i souvislosti týkající se subjektivní stránky trestného činu. Oba soudy totiž vycházely z toho, že cena 12 000 Kč je extrémně nízká, což dovozovaly z výše zmíněného odborného vyjádření, v němž byla cena stanovena na 69 000 Kč. K tomu NS vyjádřil, že závěr o extrémně nízké ceně nelze vyvodit z rozdílu ceny za věc novou a ceny, kterou zaplatil obviněný. Je nutno přihlídnout také k faktickému stavu a stáří dané věci, popřípadě také k povaze jejího funkčního vybavení v porovnání s novějšími vymoženostmi v oblasti moderní techniky. Dle závěru NS oba soudy nedostatečně zkoumaly okolnosti, za kterých byl čin spáchán, zejména pak neprovedly dokazování v potřebném rozsahu pro objasnění rozhodných skutečností, proto zrušil rozhodnutí Městského soudu v Praze i rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1 a zároveň soudu prvního stupně přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Pro učinění závěru o zavinění z vědomé nedbalosti podle §16 odst. 1 písm. a) TrZ. nelze považovat za dostatečné zjištění, že pachatel věděl o tom, že svým jednáním může způsobit porušení či ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem. Je nutné dále zjišťovat všechny skutečnosti, podle kterých by bylo možné spolehlivě určit, že pachatel bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že takové poškození či ohrožení nezpůsobí. Přiměřenost takových důvodů je třeba posoudit s přihlédnutím ke zkušenostem pachatele i ostatním okolnostem případu.

I když je věc zakoupena za neobvykle nízkou cenu nebo za cenu, která neodpovídá kupní ceně takové věci nové, nelze pouze z takové okolnosti vyvozovat, že osoba ji kupující věděla o tom, že byla získána trestným činem spáchaným jinou osobou a že se tedy za splnění dalších zákonných okolností spáchala přečin podílnictví z nedbalosti, a to z nedbalosti vědomé. Je třeba přihlížet například k faktickému

stavu či stáří předmětné věci, aby mohla být prokázána vědomost pachatele o tom, že věc pochází z trestné činnosti.⁷⁹

Hranicí pro odlišení úmyslného zavinění od nedbalostního je volní složka, která je v případě úmyslu kladná (alespoň ve formě smíření) a v případě nedbalosti záporná (nesmíření, nechtění). Při zvažování vědomé nedbalosti je třeba posuzovat přiměřenost důvodů, na něž pachatel spoléhal, že následek nenastane. Fakt, že pachatel ani neměl, na co by konkrétně spoléhal, pak naznačuje úmysl při nejmenším nepřímý. Složitost této problematiky bych ráda uvedla na dalším příkladu z judikatury, který řeší ublížení na zdraví.

Jedná se o případ odsouzeného bývalého strážmistra V. Z. a odsouzeného L. R., kteří byli uznáni vinní Krajským soudem v Plzni tím, že poškozenému G. S. úmyslně způsobili těžkou újmu na zdraví, čímž spáchali trestný čin ublížení na zdraví podle §222 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona (dále jen TZ). První z obviněných potkal poškozeného u vstupu do baru, kde podle jeho soudu obtěžoval dvě mladistvé dívky. Jako příslušník policie ČR ukázal poškozenému odznak a anglicky ho požádal, aby se legitimoval. Poškozený byl obyvatelem Uzbekistánu, anglický jazyk neuměl a ani se obviněnému V. Z. nijak neprokázal, ten však poškozenému gestem ruky naznačil, že věc považuje za ukončenou, protože obě obtěžované dívky mezitím odešly, a sám pokračoval do baru, kde se posadil vedle druhého obviněného L. R., který již v baru byl a se kterým se znal.

Po chvíli přišel do baru i poškozený a snažil se s obviněným V. Z. bavit a dotýkal se ho. Z tohoto důvodu byl poškozený z baru opakovaně vyváděn, ať už samotným obviněným V. Z. či pracovníkem ochranky M. B., který byl tu noc ve zmíněném baru dohlížel na pořádek. Když se poškozený vrátil naposledy, ukázal obviněnému V. Z. svůj cestovní pas a gesty se dožadoval, aby mu i on sdělil své jméno. Obžalovaný tak neučinil, ale poskytl poškozenému papír, na který napsal číslo svého služebního průkazu. Pokud jde o další průběh skutkového děje, přes veškeré provedené důkazy (zejména obrazový záznam z bezpečnostní kamery umístěné v baru) se soudu nepodařilo vyvrátit obhajobu obžalovaných, kterou uplatňovali od samého počátku trestního řízení. Oba obvinění shodně tvrdili, že poté poškozený naznačoval příkládáním prstů ke spánku obviněného V. Z. imitaci střelné zbraně a výstřelu, přičemž podle tvrzení obviněného L. R. tato gesta doprovázel slovy „přijede brácha a

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 8 Tdo 1619/2010

zastřelí tě“. Následně se oba obvinění zvedli a společně vyvedli poškozeného ven z vchodových dveří baru, který je situován v prvním patře domu, čemuž je poškozený nijak nebránil. Za těmito dveřmi oba obvinění strčili poškozeného z prudkého schodiště tím způsobem, že V. Z. mu strčil oběma rukama do zad a L. R. jej strčil svými rukama do zadu levé paže, za kterou ho držel, když ho vyváděli. Poškozený v důsledku toho ze schodů spadl a narazil hlavou do zdi u paty schodiště. Takto vnímal soud jednání obviněných z obrazového záznamu bezpečnostní kamery, který měl k dispozici, protože obviněný V. Z. uvedl, že si pamatuje, jak poškozeného vyvádějí, ale neví už, co se dělo potom, respektive ví pouze to, k čemu nakonec došlo. Obviněný L. R. uvedl, že se poškozený z ničeho nic začal rozbíhat a že ho varoval slovy „bacha ať neupadneš“, zatímco stále držel jeho ruku.

Výše zmíněným pádem a nárazem utrpěl poškozený zlomeninu spodiny a klenby lebeční vlevo, krvácení nad i pod tvrdou plenou mozku, pohmoždění čelního laloku a pravé mozkové polokoule a zlomeninu levého jařmového oblouku. Poškozený se nehýbal, proto k němu dolů po schodech sešel odsouzený V. Z., pracovník ochranky M. B. a jeho přítelkyně Z. V., která byla v baru přítomna a je zdravotní sestrou. Ta poškozenému začala poskytovat první pomoc, zatímco odsouzený V. Z. přivolal záchrannou službu a do telefonu mimo jiné uvedl, že poškozený spadl ze schodů. Poté byl poškozený převezen na chirurgickou ambulanci, kde službu konající lékař M. B., kterému byla sdělena informace, že poškozený spadl ze schodů nebo z výšky, poškozeného vyšetřil. Poté doporučil jeho převoz na záchytnou protialkoholní stanici, neboť se domníval, že je poškozený podnapilý, čemuž přisuzoval i projevy jeho chování. Přivolaná hlídka policie ČR sdělila, že záchytná stanice je plně obsazena a příslušníci se proto rozhodli převzt poškozeného do místa jeho bydliště. Před ubytovnou posadili výše uvedení svědci poškozeného na lavičku před domem (jednalo se o ubytovnu), neboť nevěděli, kde bydlí a nevěděla to ani žena, která vyšla z ubytovny a které se ptali. Další průběh chování poškozeného nebyl zachycen žádným z důkazů. Prokázáno bylo, že následující den se poškozený nacházel ve svém pokoji ve velmi vážném zdravotním stavu, proto byla jeho spolubydlíci opětovně zavolána záchranná zdravotnická služba, která poškozeného dopravila do fakultní nemocnice v Plzni již ve stavu bezvědomí. Zde byl hospitalizován a za dvanáct dní od příjetí v důsledku odumření mozku při uzávěru nitrolebním žilních splavů krevními sraženinami zemřel.

Trestní řízení bylo vedeno na základě usnesení o zahájení trestního stíhání okresním státním zastupitelstvím v Plzni a to pro trestný čin ublížení na zdraví podle §222 odst. 1 TZ. Po smrti obviněného došlo ke změně právní kvalifikace na ublížení na zdraví podle §222 odst. 1 (kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let) a odst. 3 (odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt).⁸⁰

Soud na základě provedených důkazů bez jakýchkoliv pochybností v souladu s přípravným řízením a podanou obžalobou zjistil, že oba odsouzení vědomě srazili způsobem popsaným výše poškozeného ze schodů, přičemž si museli být vědomi toho, že takovým jednáním mu mohou způsobit těžkou újmu na zdraví. Oproti obžalobě soud však nebyl názoru, že si odsouzení mohli být vědomi toho, že svým jednáním můžou způsobit smrt. Oba odsouzení způsobili poškozenému primární poranění hlavy a vzhledem ke způsobu, jakým poškozeného srazili ze schodiště, museli počítat s tím, že poškozený může utrpět závažná a rozsáhlá poranění nebo s takovým následkem museli být nejméně srozuměni. O tom svědčí i následné chování odsouzeného V. Z., který bezprostředně po pádu poškozeného seběhl schody, aby mu pomohl a zavolal záchrannou službu, při čemž z nahraného hovoru mezi ním a operátorkou je zjevná jeho nervozita. Avšak u nastalého fatálního následku, tedy smrti poškozeného, je dle názoru soudu jiná situace. Z hlediska objektivní stránky sice je jednání odsouzených v příčinné souvislosti se smrtí poškozeného, ale z hlediska stránky subjektivní není možné prokázat, že by smrtelný následek byl pokryt byť jen nedbalostním zaviněním. Podle znaleckého posudku by laik mohl stav poškozeného po pádu přičítat otřesu mozku. Dle názoru odsouzeného V. Z. i slyšených svědků aktuální stav poškozeného po pádu nenaznačoval, že by mohl být ohrožen na životě. Poškozený byl při vědomí, reagoval a je třeba vzít na vědomí jazykovou bariéru, která jistě mohla zkreslovat jeho snahu komunikovat. Ihned po útoku byl poškozený převzat do zdravotní péče a odsouzení nemohli jeho další stav ani průběh léčby ovlivnit. Ze znaleckých posudků vyplývá, že postup službu konajícího lékaře rozhodně nebyl v souladu s úkony, které by na jeho místě měl lékař provést. Podle znaleckého posudku by řádným vyšetřením byla okamžitě zjištěna závažnost poranění poškozeného a bezprostředně zahájena adekvátní léčba,

⁸⁰ §222 odst. 1 a odst. 3, zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

avšak z lékařské zprávy lékaře M. B. je zjevné, že vyšetření poškozeného bylo spíše orientační a bylo zaměřeno především na zjišťování podnapilosti poškozeného, o čemž svědčí i výsledek vyšetření, kdy lékař doporučil převést poškozeného na záchytnou protialkoholní stanici.

Na tomto místě přistoupila další skutečnost zcela nezávislá na vůli odsouzených, a to naplněná kapacita tohoto zařízení a následný odvoz poškozeného do místa jeho bydliště. Tím se dostal poškozený mimo lékařskou péči na nejméně 31 hodin, během kterých došlo k progresi sekundárních poranění, jež vedli k jeho smrti. Na tomto místě nelze přehlédnout závěry znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví chirurgie, specializace neurochirurgie, že i před vysokou úmrtností při takových zraněních, byla šance poškozeného na přežití 30 – 50% v případě provedení RTG, eventuálně při jeho hospitalizaci v observaci.

Podle názoru soudu tedy po jednání odsouzených nastaly skutečnosti, které byly zcela nezávislé na jejich vědomostní i volní složce a způsob, jakým odsouzení vnímali chování poškozeného před a po útoku a také absence lékařské péče, ač té nic nebránilo a podnapilost poškozeného v inkriminované době nelze oproti názoru obžaloby přičíst odsouzeným z hlediska subjektivního ve vztahu k následku předpokládaném v ustanovení §222 odst. 3 TZ ani zavinění z nevědomé nedbalosti.

Proto soud dospěl k závěru, že odsouzení naplnili svým jednáním všechny zákonné znaky skutkové podstaty trestného činu ublížení na zdraví podle §222 odst. 1 TZ, jejich jednání lze posoudit jako spolupachatelství podle §9 odst.2 TZ⁸¹ a na závěr dodal, že společné jednání je možné například tehdy, když každý ze spolupachatelů naplnil svým jednáním všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, což se u obou odsouzených stalo.⁸²

Proti tomuto rozsudku podala ve lhůtě odvolání státní zástupkyně Krajského zastupitelství v Plzni, a to v neprospěch obou odsouzených. Dle jejího názoru došlo k pochybení soudu prvního stupně, když neshledal u obou odsouzených nedbalostní zavinění ve vztahu ke smrtelnému následku zranění poškozeného G. S.

Státní zástupkyně uvedla, že dle jejího názoru vzhledem k délce a sklonu schodů, ze kterého odsouzení poškozeného strčili, si museli být vědomi možnosti pádu a jím způsobeného smrtelného následku zůstala zachována příčinná souvislost mezi

⁸¹ „Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním dvou nebo více osob, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama (spolupachatelé).“ - §9 odst. 2 zákona číslo 140/1961 Sb, trestní zákon

⁸² Rozsudek Krajského soudu v Plzni 2T 1/2009 – 341

jednáním odsouzených a následkem, avšak bez přiměřených důvodů spoléhali, že se tak nestane. Příčinnou souvislost mezi jednáním odsouzených a smrtelným následkem má za zachovanou. Fakt, že odsouzený V. Z. zavolal lékařskou pomoc sice svědčí v jeho prospěch ve vztahu ke snaze o napravení následku, avšak jednalo se o jednání ex post, které nemělo na samotný průběh děje žádný vliv. To, že se k jednání odsouzených jako k hlavní příčině smrti přidali další okolnosti na jejich vůli nezávislé, které do jisté míry ovlivnili další průběh událostí, neovlivnily je natolik, aby při jejich absenci k fatálnímu následku nedošlo.

Státní zástupkyně s ohledem na výše uvedené navrhla Vrchnímu soudu v Praze, aby napadený rozsudek zrušil a sám ve věci rozhodl a uznal odsouzené vinnými jednáním popsaném v obžalobě Krajského státního zastupitelství v Plzni a kvalifikoval je jako trestný čin ublížení na zdraví podle §222 odst. 1, odst. 3 TZ, spáchaný formou spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TZ a uložil oběma obžalovaným trest odnětí svobody pod spodní hranici zákonné trestní sazby s ohledem na diferenciaci jejich podílu na spáchaném jednání s umístěním do věznice s ostrahou podle § 39a odst. 2 písm.c) TZ.⁸³

Podle názoru odvolacího soudu správnému skutkovému zjištění Krajského soudu v Plzni odpovídá i správná právní kvalifikace jednání obou odsouzených, s námitkami státní zástupkyně se tedy Vrchní soud v Praze neztotožnil. Podle jeho vyjádření není pochyb, že si odsouzení museli být jednoznačně vědomi toho, že po strčení poškozeného ze schodů může vysoce pravděpodobně dojít ke ztrátě rovnováhy a pádu s vysokým rizikem zranění vážného charakteru. Zde podle názoru odvolacího soudu (ale i soudu prvního stupně a státní zástupkyně) nejsou pochybnosti o tom, že takový následek museli oba odsouzení předpokládat, byť ho způsobit nechtěli, pokud však přesto srazili poškozeného ze schodů, bylo jim riziko vzniku vážného poranění lhostejné. Odvolací soud shledal právní kvalifikaci jednání obou odsouzených jako těžké ublížení na zdraví podle §222 odst. 1 TZ jako správnou zejména s ohledem na to, že poškozený G. S. v důsledku pádu ze schodů takové zranění skutečně utrpěl a že toto zranění bylo v přímé příčinné souvislosti s jednáním odsouzených.

⁸³ „Soud zpravidla zařadí do věznice s ostrahou pachatele, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.“ - §39a odst. 2 písm c) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Dále soud souhlasil s posouzením soudu prvního stupně ohledně spolupachatelství obou odsouzených podle §9 odst. 2 TZ a neakceptoval tak námitky ze strany odsouzeného L. R. vyslovené v rámci vyjádření k odvolání státní zástupkyně, že on se držením poškozeného za předloktí levé paže snažil jeho pádu zabránit či ho alespoň zbrzdit a na strčení poškozeného ze schodů se tak aktivně nepodílel. Dle Vrchního soudu z doplněného dokazování vyplynulo, že ke zpomalení pádu poškozeného ze strany odsouzeného L. R. nedošlo a ten pustil jeho ruku vzápětí na to, kdy jej druhý odsouzený strčil vpřed.

Vrchní soud se však neztotožnil s názorem Krajského státního zastupitelství v Plzni, že oba odsouzení naplnili rovněž kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu ublížení na zdraví podle §222 odst. 3 TZ, avšak s rozdílným odůvodněním. Soud prvního stupně byl toho názoru, že kvalifikace nedbalostního zavinění smrti poškozeného G. S. nepřichází v tomto případě v úvahu z důvodu absence subjektivní stránky tohoto trestného činu. Odvolací soud shledává jako důvod absenci příčinné souvislosti mezi primárním zraněním poškozeného a jeho následnou smrtí z hlediska trestní odpovědnosti obou pachatelů.

Zatím co tedy soud prvního stupně ve svém rozhodnutí uvedl, že z hlediska subjektivního vztahu obou odsouzených ke smrtelnému následku jim nelze přičítat ani zavinění z nedbalosti, podle vyjádření soudu odvolacího si byli oba odsouzení s největší pravděpodobností vědomi faktu, že může dojít k natolik závažnému poranění poškozeného, které může mít za následek jeho smrt nebo si toho zcela jistě s ohledem na svůj věk, inteligenci, předpokládané dosažené životní (a v případě odsouzeného V. Z. také profesionální) zkušenosti vědomi být mohli a měli. Takový následek si zcela jistě nepřáli, ani k jeho způsobení nebyli v době páchaní činu lhostejní, nicméně bez přiměřených důvodů spoléhali, že tento následek nenastane. Tím naplnili po subjektivní stránce kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu ublížení na zdraví podle §222 odst. 3, ať již formou vědomé nebo nevědomé nedbalosti. Následně však došlo bez jejich přičinění k přetržení příčinné souvislosti mezi primárním zraněním poškozeného a jeho smrtí.

Vrchní soud v Praze tedy shledal rozsudek Krajského soudu v Plzni ve všech výrocích napadených odvoláním správným a odvolání státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Plzni zamítl jako nedůvodné podle § 256 TrŘ.⁸⁴

⁸⁴ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze. 8 TO 34/2009

Na tomto příkladu z judikatury je vidět, jak složitá je tato problematika, jak tenká je ve skutečnosti hranice mezi oběma formami zavinění a kolik různých okolností musí soud při svém rozhodování brát v úvahu. Proto lze na tomto místě hodnotit kladně snahu teorie neustále rozvíjet a konkretizovat všechna úskalí problematiky zavinění.

3.2.2. Nedbalost nevědomá

Nedbalost nevědomou vymezuje TrZ. v § 16 odst. 1 písm. b) takto:

(1) Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.⁸⁵

V případě nedbalosti nevědomé pachatel tedy ani neví o tom, že jeho jednání je způsobilé zapříčinit porušení či ohrožení právem chráněného zájmu. Aby bylo možné zavinění označit za zavinění z nevědomé nedbalosti je současně vyžadováno, aby pachatel o takové možnosti vzhledem ke svým osobním poměrům a okolnostem vědět měl a mohl. Na rozdíl od nedbalosti vědomé zde zákon doslovně vyjadřuje potřebnou kombinaci objektivního a subjektivního hlediska. Objektivní hledisko je zde vyjádřeno „okolnostmi případu“ o kterých pachatel „vědět měl“ (tedy měl povinnost o nich vědět). Hledisko subjektivní představují „osobní poměry pachatele“ a jeho možnost o nich vědět, která je vyjádřena slovy „vědět mohl“.⁸⁶

Podle jednoho z rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky (dále jen NS) může jít o zavinění z nevědomé nedbalosti pouze tehdy, jestliže povinnost a možnost předvídat porušení či ohrožení právem chráněného zájmu jsou dány kumulativně. Z toho je zjevné, že nedostatek jedné z těchto složek v daném případě bude znamenat, že jednání obviněného je nezaviněné.⁸⁷

Pro stanovení odpovědnosti za nevědomou nedbalost se od každého trestně odpovědného jedince vyžaduje zachování určité míry opatrnosti v každodenním

⁸⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 183. ISBN 978-80-7400-109-3

⁸⁶ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 295-296. ISBN 978-80-7179-082-2

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. 3. 1986 sp. zn. 4. Tz 9/86, (online) dostupný na: <http://www.beckonline.cz/bo/documentview.seam?type=html&documentId=njptcojyhbpxexzw152he&conversationId=3921719>

životě. Takový člověk je zároveň povinen seznámit se s nebezpečími, která za určitých okolností mohou ohrozit či poškodit právem chráněný zájem a která je schopen ovlivnit svým jednáním.

3.2.3. Nedbalost hrubá

S účinností nového trestního zákoníku byl u nás zaveden institut hrubé nedbalosti. Jedná se o obligatorní formu nedbalostního zavinění tam, kde to zákon ve zvláštní části výslovně stanoví. Definice hrubé nedbalosti je obsažena v ustanovení §16 odst. 2 TrZ. : „*Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavkům náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.*“⁸⁸

Definice hrubé nedbalosti v zahraničních právních řádech buď zcela chybí, nebo je vymezena tak, že si je pachatel vědom možnosti existence skutečností zakládající trestní odpovědnost za jím spáchaný čin nebo že svým jednáním způsobí následek uvedený v zákoně. Tato definice s drobnými odchylkami odpovídá české definici vědomé nedbalosti, proto je v našem trestním zákoníku vymezena hrubá nedbalost jako vyšší stupeň intenzity zavinění a to na základě pachatelova přístupu k požadavkům náležité opatrnosti, bez ohledu na to, zda se jedná o vědomou či nevědomou formu zavinění.⁸⁹

Podle důvodové zprávy hrubá nedbalost není dalším druhem nedbalostního zavinění vedle vědomé a nevědomé. Přesto podle Kratochvíla svým způsobem rozšiřuje formy nedbalostního zavinění o formy subodvozené. Kromě odvozených forem nedbalosti vědomé a nevědomé prosté se rozlišuje u obou formou hrubá. O nedbalosti hrubé dále uvádí, že by měla v podstatě pouze nahradit jen vědomou nedbalost jako minimální formu nedbalostního zavinění podle předchozí právní úpravy. V souvislosti s tím vzniká problém přesně určit, která z forem hrubé nedbalosti postačí na to, aby byla naplněna subjektivní stránka trestného činu, u které zákon hovoří jen o hrubé nedbalosti jako takové. Kratochvíl srovnává konkrétně § 224 odst. 1 TrZ. hovoří jen

⁸⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 183. ISBN 978-80-7400-109-3

⁸⁹ FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád. Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 1. díl. Trestní zákoník. Praha: Linde s. r. o., 2010. s. 76.

o hrubé nedbalosti, zatímco § 256c zákona č. 40/1961 Sb., trestní zákon (tedy předchozí úprava), jenž jasně specifikoval jen nedbalost vědomou.⁹⁰

3.3. Srovnání s vybranou zahraniční úpravou

Pro srovnání jsem si vybrala právní úpravu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (dále jen Británie). Angloamerický právní systém je, na rozdíl od kontinentálního právního systému, který je používán v ČR, je založen na obecném (někdy též nazýváno obyčejové) právu - „*common law*“. Výrazu *common law* se někdy používá jako označení pro celý právní systém. Jindy se používá ve svém užším významu pouze jako označení pro právo obyčejové, které je dnes jednou ze součástí práva v Británii.

Obecné právo je tvořeno soudci prostřednictvím precedentů, proto je někdy též označováno jako právo soudcovské. Jedná se o rozhodnutí soudů a soudních tribunálů, která slouží jako vodítko pro soudce rozhodující v budoucnu o případech, které se podobají případům již dříve rozhodnutým. Tato zásada (tedy zásada setrvání na rozhodnutém) se nazývá „*stare decisis*“. V tom lze spatřovat alespoň částečně základ právní jistoty, přesto pokud soudce na základě svého uvážení dospěje k závěru, že jím řešený případ se zásadním způsobem liší od všech předchozích případů, pak má pravomoc, ba dokonce povinnost, vytvořit precedent nový. V tom případě je takové rozhodnutí označováno jako „*case of first impression*“, tedy první řešený případ, který zakládá precedent. V kontinentálním právu je taková sbírka soudních rozhodnutí označována jako judikatura. Ta má v ČR pouze doporučující charakter s výjimkou judikatury Ústavního soudu (dále jen ÚS), která je právně závazná.⁹¹

Pojem zavinění se vyvinul někdy kolem roku 1600 v Anglii, když se soudci začali domnívat, že čin jako takový by neměl zakládat trestní odpovědnost, aniž by byl doprovázen vinným stavem mysli – „*guilty state of mind*.“ Podle jednoho ze základních principů trestního práva v Británii musí být zločin spáchán zapojením fyzické a psychické složky. Fyzická složka – „*actus reus*“ je latinský výraz pro anglické „*guilty act*“ a je spatřována v činu samotném. „Act“, tedy pohyb, je

⁹⁰ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 296-297. ISBN 978-80-7179-082-2

⁹¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Angloamerick%C3%A9_pr%C3%A1vo

definován jako pohnutí těla ať už chtěné či nechtěné. V tomto případě chápu „*guilty act*“ ne jako zaviněný pohyb, ale jako „pohyb který zavinil“. Jak bylo řečeno, fyzická složka sama nestačí a je zapotřebí přistoupení složky psychické – „*mens rea*“, což je latinský výraz pro anglické „*guilty mind*“, doslovně vinná mysl.⁹²

V úvodní kapitole této práce jsem již uvedla, že jedna ze základních zásad českého trestního práva je zásada odpovědnosti za zavinění a to odpovědnosti subjektivní. V Británii je dnes většina trestných činů, včetně trestných činů podle „*common law*“, upravena v zákonech, kde je rovněž vyjádřen požadavek na formu zavinění. Takovou formou je typicky zavinění úmyslné, vědomé či spáchané z bezohlednosti. Někdy však zákon zakládá trestní odpovědnost za konání či opomenutí, aniž by určoval „*mens rea*“. Taková skupina trestných činů je nazývána „*Strict liability offences*“, jsou tedy, jak vyplývá z jejich samotného názvu, založeny na objektivní odpovědnosti (přísné odpovědnosti) a není u nich vyžadována „*mens rea*“ v žádném jejím stupni.⁹³ Objektivní odpovědnost se objevila v zákonech v Británii koncem 19. století. Důvodem byla snaha zlepšit pracovní prostředí a morálku v továrnách, kde v případě potřeby prokázání „*mens rea*“ na straně majitele továrny nebylo snadné a jen velmi málo případů trestního jednání vedlo k potrestání. Dnes se „*strict liability*“ – přísná odpovědnost uplatňuje například u trestného činu prodeje alkoholu nezletilým osobám.⁹⁴

Neexistuje žádné pravidlo, podle kterého by bylo možné určit, v jakých konkrétních případech by se měla trestní odpovědnost (*criminal liability*) klasifikovat jako přísná (*strict*). Ashworth používá toto označení pro skupinu trestných činů, za něž může být osoba potrestána, aniž by prokázala svůj záměr, znalost, bezohlednost či nedbalost.⁹⁵ Podle názoru Clarksona a Keatinga je trestní odpovědnost přísná v těch případech, kdy u trestního stíhání není nutno prokazovat zavinění vztahující se na jednu či více prvků *actus reus*.⁹⁶

Strict liability offences jsou tedy takové trestné činy, u kterých není vyžadována *mens rea* ve vztahu k jednomu či více prvkům *actus reus*. Odpovědnost je zde striktní

⁹² <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/mens+rea>

⁹³ ASHWORTH, A. *Principles of Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press. Third edition. New York: 1999. s. 170

⁹⁴ [http://en.wikipedia.org/wiki/Strict_liability_\(criminal\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Strict_liability_(criminal))

⁹⁵ ASHWORTH, A. *Principles of Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press. Third edition. New York: 1999. s. 168

⁹⁶ CLARKSON, C. M. V., KEATING, H. M. *Criminal law: Text and materials*. Fourth edition. Sweet and Maxwell. London: 1998. s. 192. ISBN 0421 587105

(přísná), avšak ne absolutní, jak je často mylně vykládáno soudy. Fakt, že se nejedná o odpovědnost absolutní, nabývá na důležitosti v případech, kdy je třeba zvážit jaký způsob obrany je dostupný pro konkrétního pachatele v případě jím spáchaného trestného činu, u kterého je vyžadována strict liability. Tedy i přesto, že není vyžadováno zavinění, může se pachatel v určitých případech proti vzneseným obviněním bránit. Takovým případem může být situace, kdy pachatel spáchal trestný čin, u kterého se actus reus skládá z více prvků a zavinění je vyžadováno jen u některých z nich. Pokud obviněný prokáže, že se mens rea nevztahovala ani na ty prvky actus reus, u kterých je vyžadována, pak u něj nepřichází v úvahu striktní odpovědnost za takový čin. Stejně tak se může pachatel zbavit odpovědnosti, pokud jednal v nutné obraně či pod nátlakem.⁹⁷

Kromě trestných činů, u kterých se nevyžaduje zavinění, existují ještě trestné činy, u kterých zavinění vyžadováno je. O zavinění je možno hovořit až v případě, že byly naplněny obě jeho složky, kterými jsou, jak jsem uvedla na začátku této kapitoli, mens rea, jako zlý stav mysli, který směřuje k actus reus, tedy provedení činu samotného. Actus reus je naukou v Británii poměrně uspokojivě definováno, zatímco s definicí mens rea jsou problémy, stejně jako s jejím prokázáním. Pokud bychom chtěli mens rea přirovnat k některému z institutů českého trestního práva, pak by asi bylo nejvhodnější definovat mens rea jako zavinění v užším smyslu, tedy jako psychický vztah pachatele k následku, který způsobil svým jednáním.⁹⁸

Kromě trestných činů ve formě strict liability, ke kterým se nevyžaduje zavinění a které jsou nejhojněji zastoupeny v oblasti trestního práva, existují ještě takové trestné činy, u kterých je vyžadována mens rea a tyto činy členíme do skupin podle toho, v jaké formě se u nich vyskytuje mens rea.

Jedná se o:

- intention
- recklessness
- knowledge

⁹⁷ CLARKSON, C. M. V., KEATING, H. M. *Criminal law: Text and materials*. Fourth edition. Sweet and Maxwell. London: 1998. s. 207-208. ISBN 0421 587105

⁹⁸ KAPPLEROVÁ, Z. *Nedbalostní zavinění v trestním právu*. Plzeň: 2011. Diplomová práce. Západočeská univerzita. Fakulta právnická. Katedra trestního práva. s. 48.

- negligence⁹⁹

3.3.1. Intention

Doslovný překlad do českého jazyka je záměr, tedy vlastně úmysl, což je forma zavinění v našem trestním zákoníku, která se pravděpodobně nejvíce podobá na intention. Přesto, že by bylo vhodné pojem intention přesně definovat, trestní právo v Británii takovou definici nezná. Intention je běžně používaným slovem, přesto přesný význam tohoto slova není úplně jasný. Podle názoru Allena existují čtyři možné stavy mysli, které mohou zakládat úmysl.

Jako příklad uvádí Allen situaci, kdy osoba A uzavře životní pojistku pro osobu B a poté se rozhodne osobu B zabít, aby získala peníze z pojistného. Uvádí čtyři možné způsoby takového zabití:

1) Osoba A střílí osobu B s úmyslem ho zabít. V takové situaci byla smrt osoby B osobou A jak předvídána, tak zamýšlena. Takový případ označuje jako „*direct intention*“, tedy přímý záměr.

2) Osoba A vidí stát osobu B za oknem a vystřelí na ni s úmyslem jí zabít, při čemž si uvědomuje, že některá z kulek musí nejprve rozbít okno. V takovém případě je možno říct, že osoba A také zamýšlela rozbít okno, jako nutný předpoklad k tomu, aby mohla zabít osobu B. Taková situace bude popsána jako „*oblique intention*“, což se dá přeložit jako nepřímý záměr. Rozbití okna je sekundárním účelem k dosažení účelu primárního, tedy smrti osoby B.

3) Osoba A umístí bombu pod sedadlo osoby B, která pilotuje letadlo letící přes Atlantik a nastaví ji tak, aby explodovala uprostřed letu. V této situaci osoba A neplánuje zabít posádku ani pasažéry letadla a ani jejich smrt není předpokladem pro zabití osoby B. Nicméně je zjevné, že pokud dosáhne svého účelu, kterým je smrt osoby B, nevyhnutelně způsobí smrt i ostatním členům posádky a pasažérům. Takovou situaci Allen označuje jako další příklad nepřímého záměru.

4) Osoba A střílí na osobu B ve chvíli, kdy tato osoba řídí autobus, s úmyslem jej usmrtit. A musí nutně předpokládat, že cestující v autobuse mohou být v důsledku takového jednání zraněni či zabití. V této situaci osoba A netouží po smrti nebo zranění ostatních cestujících, i když je obojí velmi pravděpodobné.

⁹⁹ ASHWORTH, A. *Principles of Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press. Third edition. New York: 1999. s. 166. ISBN 0-19-876557-6

Soudě podle rozhodovací činnosti soudů není poslední uvedená možnost považována za intention.¹⁰⁰

Z výše uvedeného nám vyplývají čtyři různé pohledy na význam slova intention:

- 1) Způsobení následku je cílem pachatele, popřípadě účelem jeho jednání. To je označováno za přímý záměr.
- 2) Pachatel zamýšlel způsobit následek jako svůj cíl nebo to aspoň předvídal jako jistý následek své činnosti.
- 3) Následek byl pachatelovým cílem či účelem jeho jednání nebo ho předvídal jako praktickou, morální či možnou jistotu. Pokud je takový stav myslí pachatele posouzen jako intention, pak se jedná o záměr nepřímý.
- 4) Posledním případem je situace, kdy pachatel zamýšlel způsobit následek jako svůj cíl nebo ho předvídal jako pravděpodobný či možný.¹⁰¹

Keating dále uvádí, že posouzení záměru je otázkou faktickou a je složité ho definovat. Posouzení toho, zda se jedná o záměr, náleží pouze porotě.¹⁰²

Jako příklad záměru v trestním právu Británie uvádím jedno z rozhodnutí House of Lords. Jednalo se o případ, kdy obžalovaná poštovní strážkyně vhodila zapálené noviny do domu své sokyně v lásce, s úmyslem jí vystrašit. Tím způsobila smrt dvou jejích dětí. Obžalovaná uvedla, že neměla v úmyslu způsobit ničí smrt, nicméně předvídala smrt či těžké ublížení na zdraví jako vysoce pravděpodobný důsledek svého jednání. Jeden z hodnostářů Sněmovny lordů uvedl, že pokud žalovaná věděla, že svým činem může způsobit při nejmenší vážné ublížení na zdraví, pak je vinna. Ačkoliv další argumentoval, že dle jeho názoru předvídaní vysoké míry pravděpodobnosti nemůže být totéž co intention (navíc ne předvídaní, ale intention zakládá duševní prvek vraždy), Sněmovna lordů se pomocí většiny usnesla, že předvídaní na straně žalované, že její jednání pravděpodobně může způsobit smrt či těžkou újmu na zdraví, je v daném případě dostatečný stupeň mens rea pro vraždu.¹⁰³

¹⁰⁰ ALLEN, M. J. *Textbook on Criminal Law*. Seventh edition. Oxford University Press. New York:2003. s. 50-51. ISBN 0-19-926069-9

¹⁰¹ CLARKSON, C. M. V., KEATING, H. M. *Criminal law: Text and materials*. Fourth edition. Sweet and Maxwell. London: 1998. s. 131. ISBN 0421 587105

¹⁰² CLARKSON, C. M. V., KEATING, H. M. *Criminal law: Text and materials*. Fourth edition. Sweet and Maxwell. London: 1998. s. 138. ISBN 0421 587105

¹⁰³ Rozhodnutí House of Lords. Hyam v DPP [1975] AC 55, dostupné na: <http://www.lawteacher.net/criminal-law/cases/mens-rea-cases.php>

3.3.2. Recklessness

Pro některé, především ty nejzávažnější zločiny, je vyžadováno úmyslné zavinění pro stanovení trestní odpovědnosti, u většiny trestných činů je vyžadována *mens rea* ve formě *intention* nebo *recklessness*.¹⁰⁴ Recklessness je jako forma zavinění obecně méně závažná, než *intention*. V posledních desetiletích je problematika *recklessness* hojně diskutovaným tématem v Británii.¹⁰⁵

Recklessness do českého jazyka překládáme jako bezohlednost. V obecném významu se tento výraz považuje za neopodstatněné podstupování rizika, její definice v oblasti trestního práva s sebou nese větší obtíže. Otázkou také zůstává, zda na ni pohlížet ze subjektivního či objektivního hlediska.¹⁰⁶

Soud původně stanovil, že na určení bezohlednosti je vyžadováno subjektivní hledisko, tedy obžalovaný může být uznán vinným za *recklessness* pouze tehdy, když si uvědomil, že by jeho jednání mohlo vést k trestněprávnímu následku, ale bez ohledu na to v takovém jednání pokračoval. Určujícím elementem pro subjektivní zavinění bylo rozhodnutí Court of Appeal v případě R v Cunningham [1957] 2 QB 396.¹⁰⁷

Jednalo se o případ, kdy pachatel vytrhl plynoměr ze zdi neobydleného domu s cílem ukrást peníze, které obsahoval. Zůstaly po něm zničené plynové trubky, ze kterých unikl plyn, který se dostal do vedlejšího domu a otrávil v něm spící ženu. Court of Appeal svým rozhodnutím v tomto případě potvrdil definici, kterou uvádí Kenny ve svém díle *Outlines of Criminal Law* z roku 1902, která zní: „*In statutory definition of a crime „malice“ must be taken not in the old vague sence of wickedness in general but as requiring either (i) an actual intention do do the particular kind of harm that in fact was done or (ii) recklessness as to whether such harm should occur or not (i.e. the accused has foreseen that the particular part of harm might be done, and yet has gone on to take a risk of it). It is neither limited to, nor does it indeed require, any ill-will towards the person injured*“. V českém překladu by tato definice mohla znít přibližně takto: V zákonné definici trestného činu „malice“ se bere v potaz starý vágní význam zla z obecného hlediska, ale vyžaduje u pachatele buď určitý úmysl

¹⁰⁴ ALLEN, M. J. *Textbook on Criminal Law*. Seventh edition. Oxford University Press. New York:2003. s. 73. ISBN 0-19-926069-9

¹⁰⁵ ORMEROD, D. *Smith and Hogan Criminal Law. Text and Materials*. Tenth Edition. Oxford University Press. London: 2009. s. 139-140. ISBN: 978-0-19-921869-1

¹⁰⁶ <http://www.e-lawresources.co.uk/Mens-rea-reckless.php>

¹⁰⁷ ALLEN, M. J. *Textbook on Criminal Law*. Seventh edition. Oxford University Press. New York:2003. s. 73. ISBN 0-19-926069-9

způsobit určitý druh škody, která ve skutečnosti byla způsobena nebo bezohlednost (recklessness) k tomu, že by k takové újmě dojít mělo. Tedy taková situace, kdy pachatel předpokládal, že může způsobit určitý druh škody, přesto ve svém jednání pokračuje (je srozuměn s možností způsobení škody).¹⁰⁸

Později bylo rozhodnutím Court of Appeal na několika dalších případech potvrzeno požadavek subjektivního hlediska při rozhodování o zavinění z bezohlednosti. Sněmovna Lordů však měla na tuto problematiku odlišný názor a proto se zavinění z bezohlednosti dočkalo v 80. letech 20. století nové definice stanovené dle rozhodnutí MPC v Caldwell [1982] AC 341.¹⁰⁹

V případě Caldwell se jednalo o odvolání obžalovaného zaměstnance hotelu, který se pro neshody se svým zaměstnavatelem jednoho dne ve stavu naprosté opilosti rozhodl, že hotel, ve kterém v inkriminované době bydlelo několik hostů, zapálí. Rozbil okno v přízemí a úspěšně založil požár v jednom z pokojů. Tento požár byl však včas objeven a zlikvidován dříve, než způsobil jakékoliv vážnější škody. Obžalovaný u soudu uvedl, že byl v době založení požáru tak opilý, že ho ani nenapadlo, že by v hotelu mohli být nějací hosté, které by případný požár mohl ohrozit na zdraví či životech.¹¹⁰

Podle tohoto případu je hledisko posuzování bezohlednosti u pachatele objektivní. Riziko tedy musí být zřejmé každému průměrně rozumnému člověku. Recklessness byla nově chápána v širším smyslu, než předtím - jednání osoby vytváří zjevné riziko, nad kterým osoba v době takového jednání ani neuvažovala jako nad možným rizikem nebo naopak toto riziko rozpoznala, ale rozhodla se ho podstoupit. Pohled na recklessness v případě Caldwell zcela zásadně změnil do té doby platné zákony a byl hojně kritizován. Subjektivní hledisko při určování zavinění je, stejně jako v českém trestním právu, velmi složité a to zejména proto, že psychický vztah pachatele k jednotlivým aspektům případu, respektive psychický stav pachatele jako takový, není lehké zkoumat a co je důležitější, ani není lehké dokázat. Posuzování pouze subjektivního hlediska zavinění umožňuje podle kritiků velkému množství obžalovaných ujít trestu na základě jejich tvrzení, že si určité skutečnosti prostě a

¹⁰⁸ ALLEN, M. J. *Textbook on Criminal Law*. Seventh edition. Oxford University Press. New York:2003. s. 73. ISBN 0-19-926069-9

¹⁰⁹ ALLEN, M. J. *Textbook on Criminal Law*. Seventh edition. Oxford University Press. New York:2003. s. 74. ISBN 0-19-926069-9

¹¹⁰ Rozhodnutí House of Lords. MPC v Caldwell [1982] AC 341, dostupné na: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1982/1.html>

jednoduše neuvědomili. Oproti tomu objektivní vymezení *recklessness* v případě Caldwell může způsobit křivdu potrestáním za trestný čin někoho, kdo skutečně s rizikem škody nepočítal, včetně těch, kteří ani nejsou schopni riziko posoudit. To bylo potvrzeno na několika následujících případech¹¹¹, proto byla definice podle případu Caldwell nakonec zrušena Sněmovnou Lordů rozhodnutím v případě dvou malých chlapců, ve věku 11 a 12 let, kteří se rozhodli kempovat bez povolení svých rodičů. Za obchodem Coop našli staré noviny, které zapálili a zahodili pod odpadkový koš. Dále se nestarali o jejich uhašení, neboť předpokládali, že samy dohoří. Oheň však zapálil odpadkový koš a dále se rozšířil až na střechu budovy, která se zhroutila a způsobila tak rozsáhlé finanční škody. Předchozí precedent v této otázce byl zrušen a pro budoucí případy bylo stanoveno, že jednání osoby bude zahrnuto pod *recklessness*, pokud jde o okolnosti, u kterých si tato osoba uvědomuje riziko či možnost vzniku rizika nebo o výsledek, u kterého je riziko jisté a to vše za předpokladu, že za okolností jemu známých je nerozumné riskovat.¹¹²

3.3.3. Knowledge

Knowledge jako forma *mens rea* se rozlišuje spíše na úrovni teorie a v právní praxi se vyskytují pouze ojediněle. Aby bylo možné určit, že se jedná o takovou formu zavinění je třeba, aby pachatel znal určité okolnosti vztahující se k jeho jednání. Pokud je nějaké konání, opominutí konání, stav či událost protiprávní, za určitých okolností existují a je-li u daného trestného činu vyžadováno *mens rea*, tedy zavinění, pak je znalost těchto okolností jednou z podmínek pro jeho určení.

Mnoho zákonných definic jednotlivých zločinů v Británii obsahuje požadavek na knowledge jako stupně *mens rea* a vyjadřuje ho slovem „*knowingly*“, ovšem i v případě, že takový požadavek doslovně vyjádřen není, z činnosti soudů lze usuzovat ochotu tento výraz do zákonů zavádět.

V Britském právu jsou rozlišovány tři stupně knowledge. Prvním z nich je „*actual knowledge*“, tedy skutečné vědění. Skutečné vědění předpokládá znalost nějaké okolnosti, a pokud s takovým věděním pachatel jedná, pak je jeho jednání v podstatě rovno úmyslu. Druhým stupněm je „*wilful blindness*“ – úmyslná slepota, což je stupeň znalosti, který je velmi podobný *recklessness*. Tam, kde je vyžadována znalost

¹¹¹ např. rozhodnutí House of Lords. *Elliot v C* [1983] 1 WLR 939

¹¹² Rozhodnutí House of Lords. *R v G & R* [2003] 3 WLR, dostupné na: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/2003/50.html>

(knowledge), tam podle názoru soudu postačí i úmyslná slepota. Poslední stupeň je „*constructive knowledge*“, tedy odvozená znalost, která ne příliš často zakládá trestní odpovědnost. Tento třetí stupeň knowledge si vyžádali fráze typu „*reasonable cause to believe*“ (rozumný důvod věřit), „*reason to believe*“ (důvod věřit) nebo „*reason to suspect*“ (důvod předpokládat), které jsou obsaženy v definicích jednotlivých trestných činů. Odpovědnost zde vzniká v případě, že obviněný měl možnost seznámit se s důležitými okolnostmi tak, jak by to udělala průměrně rozumná osoba či se od něj předpokládalo, že situaci dostatečně rozumově zhodnotí tak, jak by to udělala průměrně rozumná osoba.¹¹³

3.3.4. Negligent

Pojem negligent je v doslovném překladu do českého jazyka nedbalost, nicméně v právním smyslu nedbalosti podle české právní úpravy odpovídá více britská úprava *recklessness*. Oxfordský slovník charakterizuje pojem negligence jako: „*failure to take proper care of something. Law breach of duty of care which results in damage.*“¹¹⁴ Volně přeloženo charakterizuje negligence jako selhání při starání se o něco, jako zákonné porušení povinnosti řádné péče, které vedlo ke škodě.

Negligence znamená takové selhání při péči, opatrnosti či dovednosti, jaké nelze předpokládat u průměrně opatrné osoby za stejných podmínek, negligence často nevyvolá trestní odpovědnost pachatele.¹¹⁵ Institut negligence se, soudě podle výše zmíněného požadavku náležité opatrnosti, podobá českému nedbalostnímu zavinění, respektive požadavku na míru opatrnosti, která je u této formy zavinění vyžadována. Podobnost lze spatřovat také v objektivním a subjektivním vymezení náležité opatrnosti v našem trestním právu s úpravou britskou, kde kromě objektivního hlediska, které stanoví požadavek na vyvinutí takové péče, kterou by vyvinula průměrně opatrná osoba, je u negligence dáno i hledisko subjektivní, protože britské právo také vyžaduje, aby takovou péčí byla dotčena osoba schopna v daném okamžiku vyvinout, vzhledem ke svým vlastnostem a schopnostem. Podobně jako v českém trestním právu u zavinění z nedbalosti existuje nedbalost hrubá, je od

¹¹³ ALLEN, M. J. *Textbook on Criminal Law*. Seventh edition. Oxford University Press. New York:2003. s. 70. ISBN 0-19-926069-9

¹¹⁴ <http://oxforddictionaries.com/definition/english/negligence?q=negligence>

¹¹⁵ CLARKSON, C. M. V., KEATING, H. M. *Criminal law: Text and materials*. Fourth edition. Sweet and Maxwell. London: 1998. s. 174. ISBN 0421 587105

negligence odvozována ještě jedna forma a to gross negligence. Jedná se o právní pojem, který znamená vážnou nedbalost. Jedná se o takové klesnutí pod běžnou úroveň péče, která se dá očekávat od průměrně rozumné osoby, které je možno označit za hrubé.

Rozdílů v úpravě českého trestního práva a trestního práva Spojeného království Velké Británie a Severního Irska je velké množství, což primárně plyne z absolutně odlišného právního základu a vývoje kontinentálního a angloamerického právního systému. Pravděpodobně nejpodstatnějším rozdílem je existence objektivní odpovědnosti v britském právu, kterou naše trestní právo nezná a je založeno pouze na subjektivní odpovědnosti fyzických osob za spáchaný trestný čin.

Dalším rozdílem je v pramenech práva, kdy se naše trestní právo řídí především kodifikovanými zákony a hlavní pramen práva v Británii, kterým jsou precedenty, nepovažuje za závazné. V českém právním řádu, jak bylo uvedeno výše, je závazná pouze judikatura ÚS, ostatní rozhodnutí soudů obecnou právní závaznost nemají. V Británii na rozdíl od toho soudce právo nejen nalézá, ale i tvoří a právní normy jsou chápány jako základ pro vytváření soudních precedentů.

4. Závěr

Nedbalostní zavinění v trestním právu, respektive zavinění obecně je jedním z nejvýznamnějších institutů trestního práva. Problematika zavinění je velmi důležitá, ale také velmi složitá. Hlavním důvodem je fakt, že psychický vztah pachatele ke skutečnostem zakládajícím trestní odpovědnost se velmi obtížně zkoumá a ještě obtížněji dokazuje.

Na začátku této práce jsem uvedla definici zavinění a stručně vymezila subjektivní stránku trestného činu, jejímž jediným obligatorním znakem je právě zavinění a dále pak uvedla i fakultativní znaky subjektivní stránky trestného činu, kterými jsou motiv, pohnutka či cíl pachatele. Dále jsem zařadila odlišnosti mezi pojmy zavinění a vina, které jsou někdy nesprávně považována za synonyma, a poté jsem rozebrala dvě hlavní složky zavinění, kterými jsou složka vědomostní a složka volní a které nám udávají hranice při posuzování toho, o jakou formu zavinění se jedná.

Kapitola věnující se zavinění obsahuje také rozbor všech podstatných skutečností tvořících pachatelův čin i skutečností, na které se zavinění pachatele naopak vztahovat nemusí. Následně jsem rozebrala problematiku konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění, která je důležitá pro stanovení závěru o tom, zda pachatel naplnil některou skutkovou podstatu trestného činu či ne. V další části je popsána problematika dokazování, které je v případě zavinění velmi složitou otázkou, protože psychický život člověka velmi těžké zkoumat, jak jsem zmínila na několika místech v této práci.

K problematice zavinění se úzce váže problematika omylu, z toho důvodu jsem v této práci zařadila právní úpravu omylu do kapitoly o zavinění a podrobněji rozebrala situace, kdy pachatel určité okolnosti nezná či mylně předpokládá a zda se tato neshoda jeho vědomí týká okolností skutkových či právních. Stručně jsem také rozebrala jednotlivé druhy omylů ve vztahu k okolnostem vylučujícím protiprávnost a některé případy zvláštního skutkového omylu. Dříve než jsem přistoupila k analýze hlavního tématu této diplomové práce, tedy nedbalostnímu zavinění, věnovala jsem poslední část první kapitoly druhé formě zavinění, tedy zavinění úmyslnému.

Ve stěžejní části práce je uvedena definice nedbalosti a dále několik názorů současných i minulých autorů na problematiku tohoto druhu zavinění. Následuje vymezení nedbalosti a poté je věnován prostor problematice zachování míry opatrnosti, která je považována za základní kritérium nedbalosti a to zejména proto,

že požadavek na zachování náležité míry opatrnosti není vymezen trestním zákonem a je proto třeba hledat odpovědi v nauce a praxi.

V práci jsem se dále věnovala výčtu jednotlivých forem zavinění podle platné právní úpravy v ČR a jejich vzájemnému rozlišování. U jednotlivých forem zavinění je pak uvedena jejich zákonná definice hlavní charakteristika.

U zavinění z vědomé nedbalosti, které považuji osobně za zajímavější z obou druhů nedbalosti, jsem uvedla dva příklady z judikatury. První z nich ukazuje důležitost řádného a pečlivého dokazování pro správné posouzení jednotlivých případů a také na důležitost kritéria zachování potřebné míry opatrnosti pro stanovení zavinění z nedbalosti. Druhý pak ukazuje, jak nelehká je úloha soudů pro rozhodování o zavinění, konkrétně pak posouzení o jakou formu zavinění se jedná z důvodu někdy nejasné hranice mezi nimi.

V poslední části kapitoly věnované nedbalostnímu zavinění jsem provedla komparaci zavinění podle naší a britské právní úpravy, které je zajímavé z hlediska odlišnosti kontinentálního právního systému, jenž je základem pro českou právní úpravu, a angloamerického právního systému, ve kterém má základ právo britské.

Britská úprava je dle mého názoru velmi nepřehledná a rozdrobenost jejích pramenů nechává případného zájemce a jejich bližší zkoumání a pochopení před nelehkým úkolem. Jako výhodu české úpravy nevidím pouze jasněji stanovená pravidla, ale i subjektivní hledisko zkoumání zavinění pachatele, které i přes obtížnosti, které sebou přináší, znamená i větší míru právní jistoty.

Resumé

Culpability is one of the most important institutes of the Czech criminal law. There are recognized two forms of culpability, which are intention and negligence. This thesis deals mainly with them – the negligence one.

On the beginning it is necessary to define what culpability is and what this term includes. At this point the work also explains the issue of proving of fault, which is quite difficult. It also describes the issue of the factual and legal errors of offenders in criminal law, which is closely related to both forms of culpability in the criminal law. At the end of the first part of this thesis is the definition of intention. It helps the reader better understand its difference from negligent fault, which is discussed in detail in the following main part of this thesis.

In this part is the definition of negligence culpability in the Czech criminal law and several different views of the current and past authors of this issue. There are also described two forms of negligent culpability and their legal definitions. One of the forms is active negligence, which is the case, when the offender is aware of the risk of causing results expected by the Criminal Code, but without any good reason he relies that will not happen. The second form is simple negligence, when the offender does not know he can cause the results expected by the Criminal Code, but he could and should know that.

Except those two, Czech criminal law defines gross negligent, which is not a form of negligent, but something like a higher level of one of the two basic forms. To better understand this topic I stated several decisions of Czech courts.

The last part of this work is dedicated to the comparison of fault legislation in the Czech Republic and the United Kingdom. Comparison itself is not easy, because the legal systems of both countries are different from the base. The main difference is objective liability in the British law system, because the Czech criminal law is based on subjective responsibility only. Another important difference is a comprehensive codification in the Czech Republic and fragmented sources of law in Britain, including the use of judicial precedents that Czech law does not.

Seznam použitých zdrojů

Knihy a další tištěné publikace:

- ALLEN, M. *Textbook on Criminal Law*. Seventh edition. New York : Oxford University Press, 2003, 511 s. ISBN 0-19-926069-9
- ASHWORTH, A. *Principles of Criminal Law*. Third edition. Oxford : Oxford University Press, 1999, 534 s. ISBN 0-19-876557-6
- GŘIVNA, T., *Trestní právo hmotné - Judikatura k obecné i zvláštní části*. 2. vydání. Praha: Wolter Kluwer ČR, a. s., 2010. 308 s.
- CLARKSON, C. M. V.; KEATING, H. M. *Criminal Law: Texts And Materials*. Fourth edition. London : Sweet&Maxwell, 1998, 857 s. ISBN 0-421-58710-5
- CHMELÍK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: Linde a. s., 2009. 292 s. ISBN 978-80-7201-785-0
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Linde a. s., 2005. 794 s. ISBN 80-7201-533-8
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné : obecná část, zvláštní část*. 1. vydání. Praha : Leges, 2009. 896 s. ISBN 978-80-87212-24-0
- KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: část obecná i zvláštní*. Praha: Melantrich, 1935. 337 s.
- KRATOCHVÍL V., a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 834 s. ISBN 978-80-7400-042-3
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 921 s. ISBN 978-80-7179-082-2
- MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné : část obecná i zvláštní*. Praha :Všehrd, 1934. 414 s.
- NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010.
- NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. 4. přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2003. 435 s. ISBN 80-86395-73-1

- NOVOTNÝ, O., OKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol. Trestní právo hmotné - Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Wolter Kluwer ČR, s., 2010. 599 s.
- NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 393 s
- ORMEROD, D. *Smith and Hogan Criminal Law. Text and Materials*. Tenth Edition. Oxford University Press. London: 2009. 1067 s. ISBN: 978-0-19-921869-1
- SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003. 456 s. ISBN 80-86199-74-6
- SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Novatrix, s. r. o. 2009. 455 s. ISBN 80-861-9974-6
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1-139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1303 s. ISBN 987-80-7400-109-3

Elektronické zdroje:

- <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>
- <http://www.lawteacher.net>
- <http://cs.wikipedia.org>
- <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com>
- <http://www.e-lawresources.co.uk>
- <http://oxforddictionaries.com>
- <http://www.beckonline.cz>

Právní předpisy:

- Zákon č. 40/2009 Sbírky, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1961 Sbírky, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sbírky, o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Judikatura:

- Rozhodnutí House of Lords. MPC v Caldwell [1982] AC 341
- Rozhodnutí House of Lords. Elliot v C [1983] 1 WLR 939
- Rozhodnutí House of Lords. R v G & R [2003] 3 WLR
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze. 8 TO 34/2009
- Rozhodnutí House of Lords. Hyam v DPP [1975] AC 55
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni 2T 1/2009 – 341
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. 3. 1986 sp. zn. 4. Tz 9/86,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 8 Tdo 1619/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1619/2010

Časopisecké články:

- ČERNÍKOVÁ, V. *Vina v lidském životě. České vězeňství*, č. 3/ 2001. Ročník 9.
- ŠÁMAL, P. *Několik poznámek k úpravě zavinění v rektifikaci trestního práva hmotného v České republice*. Trestné právo na prahu 3. tisícročia: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 15.-16.5.2003. Vyd. 1. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2005. ISBN 80-709-7603-9

Kvalifikační práce:

- KAPPLEROVÁ, Z. *Nedbalostní zavinění v trestním právu*. Plzeň: 2011. Diplomová práce. Západočeská univerzita. Fakulta právnická. Katedra trestního práva. s. 77.